

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Bankalarda Şube Açma Yarışı Hızlanıyor	4	Dr. Mustafa A. Aysan
Gelişmemiş Memleketlerde Mevduat Yatırım İlişkisi	9	Prof. Dr. Haydar Kazgan
İngilterede Öğrencilerin Üniversite Yönetiminde Daha Büyük Bir Yer Alması		(Çeviren:)
Kabul edildi	15	Necdet Durakbaşa
Uzun Vadeli Kredileri Tahdit Eden Faktörler	20	Nejat Gülen
Anonim Şirketlerde Yedek Akçeler	24	Dünder Özbil
Bankalarda Mevduat İşleri	30	Vedad Onur
Fransa'da İhracat Kredi Sigortası	41	Tarık B. Sesyılmaz
İktisadî ve Malî Konjonktür	49	Dr. Mustafa A. Aysan
Piyasa Durumu	54	Yıldırım Kılış
Bibliyografya	60	Yıldırım Kılış
Haberler	62	Banka Dergisi

kasım - 1968

cilt : 5 sayı : II

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşır.

MODELLER
JAWA 350
JAWA 250
OS IDEAL JAWA
CZ 1,25
STADION - Yarım boygir pedallı

HAVADA JET KARADA JAWA

BOL YEDEK PARÇA İTİNALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

NUMARA İZMİR SANAYİ

ÇELİK MOTOR

İnciraltı Cd. No: 5

Sirkeci Gar karşısı 217. Tel.

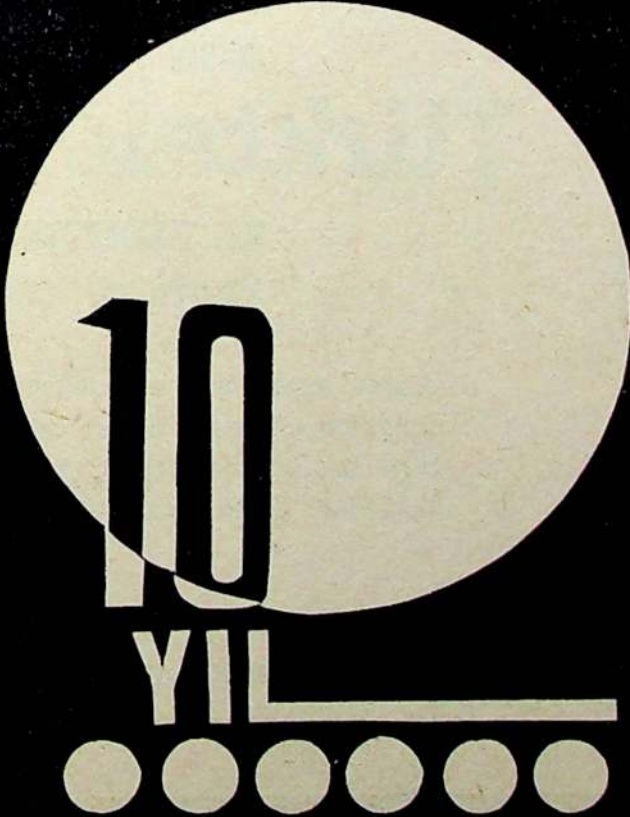
27 34 52 22 82 24

Telex

Skoda İstanbul

HURİYET REKLAM AJANSI 10

İşinizin bir yerinde boru muflaka lüzumludur.

BS

BORU SANAYİİ ANONİM ŞİRKETİ

İSTANBUL

muhtelif marka
her cins
her kapasite

TELEFON SANTRALI

ihtiyacınız için
telekomünikasyon
alanında ihtisas
sahibi yegâne müessese

Türktelefon

TİCARET ve SANAYİ LTD. ŞTİ.

ve şubeleri emrinizdedir.

telefon aperiyleri, şef sekreter cihazları,
rapidofon cihazları, kapıcı telefonları, her
çeşit telefon malzemesi. Avrupa malı
kadmium nikel santral akümülatörleri

- bol yedek parça
- garantili montaj
- mükemmel bir teknik servis

MERKEZ: Galatasaray Yeni çarşı DARFILM han No. : 40

Tel. 44 75 00

ŞUBELER: Ankara Tel. : 17 50 80 - 17 55 45

İzmir Tel. : 34802 - 35621

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına
Dr. Nezih H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılıks

Basıldığı Yer

Yenilik Basımevi

31.10.1968

İdare Yeri

Imam Sok. No. 1 Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşa
Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezih H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz

Hikmet Keyman

Abone

Yıllık 42 TL. Altı Aylık 21 TL.

İlân Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.,
Arka İç Kapak, 2. Sah. 500 TL.
Ön İç Kapak, 1 Sah. 600 TL.
İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Dergi-
nin T.C. Ziraat Bankası Bey-
oğlu Şubesindeki 768 numara-
lı ve T. İş Bankası Parmak-
kapı Şubesindeki 271 numara-
lı hesabına gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

Üniversiteler bu ay açılıyor. Öğrencilerin, geçen Hazi-
ran ayında, hatta kanunî imkânları ve hudutları da zorla-
yarak ortaya serdikleri «Eğitim ve Üniversite» sorunumu-
za ilgililerin yeterince dikkatleri çekilmiş bulunmaktadır.
Nitekim, Cumhurbaşkanımız Sayın Cevdet Sunay da Cum-
huriyet Bayramı mesajında özellikle bu konuya eğilmek
gereğini duymuştur.

Hazirandan bu yana, Üniversitelerimizin kendi organ-
ları yetkisinde aldıkları kararlar, kısmen Basına açıklan-
mış ise de; tümü henüz bir reform yapıtı olarak kamu
oyuna duyurulmamıştır.

Ötedenberi savunduğumuz üzere, Üniversite sorunumu-
zun temelinde, Üniversiteyi öğrencisi, öğretim üyesiyle ay-
nı ilmî amaca, gerçeğe varmak isteyen bir bütün gibi gör-
mek, bu sıfatla, öğrenciyi de üniversitenin aslî bir unsuru
olarak öğretim üyesiyle eşit şartlarda değerlendirmek gö-
rüşü yatmaktadır. Bu görüş açısı benimsenmedikçe, Üni-
versitelerimizin öğretim üyelerinden kurulu yönetim
organlarının alacağı kararlar, öğrencilere öğrenim ve sınav
esaslarında tanınan bazı kolaylıklardan, zorlama bazı ted-
birlerden öteye gidemez. Endişemizin gerçekleşmemesini;
mes'elenin bütün derinliği ile ele alınmış olmasını dile-
mekteyiz. Aksi takdirde, bu gün dindirilen heyecanlar, ka-
panmış gösterilen aksaklıklar çok yakın bir gelecekte baş-
ka vesilelerde patlak verecektir.

Üniversitede ortaya çıkan mes'ele; değişen dünyada,
gençliğin kendisini öncesinden farklı koşullarla kabul et-
tirme arzusudur. İş, bu yönden ele alınır, anlaşmazlıklar
ona göre değerlendirilirse, çözüm yollarına çok daha kolay
ulaşılabilir.

Zamanımızda, hayat görüşünün değişmesi, yalnız top-
lumumuza özge de değildir. Aksine, bütün dünyada yay-
gındır. Bu gün, Fransada Eğitim ve Üniversite sorunu üze-
rinde yapılan çalışmalar olumlu sonuçlara varmıştır. Hem
de, çoğunun düşüncesi tersine, muhafazakâr ve otoriter
tutumu ile gençliğin karşısına çıkması beklenen De Gaulle'
ün de öncülüğü ile...

İngilterede ise, Üniversite öğrencileri ve öğretim üye-
leri arasındaki görüşmelerin ulaştığı sonuçlar, bir bildiri
ile kamu oyuna duyurulmuştur. Bu bildirin 8/Ekim/1968
tarihli «Times» Gazetesinde yayınlanan bir özetini, çevire-
rek sütunlarımıza ahyoruz.

Bildiri, Üniversite öğrencisinin, yönetime katılması
gereğininde hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak şekilde
kabullenildiğini ortaya koymaktadır. Darısı başımıza...
Sevgi ve Saygılarla

BANKALARDA ŞUBE AÇMA YARIŞI HIZLANIYOR

Dr. Mustafa A. AYSAN

Özellikle Amerikan bankalarından gelen uluslararası amansız rekâbeti karşılayabilmek için Avrupa bankalarında başlayan birleşmeler yoluyla güçlenme eğilimi, son hafta içinde iki büyük uluslararası bankanın daha birleşmesi konusunda iki banka yöneticilerinin görüşmelere başlaması sonucuna ulaşmış bulunuyor; 16 ekimde Londra'da yayınlanan bildiride, iki bankanın uluslararası şubelerinde «sıkı bağlar kurarak» çalışmanın esaslarını tesbit etmeye çalışıldığı belirtilmektedir. Bu bankalarda biri, Osmanlı Bankası, diğeri İngiliz «National and Brindlasy Bank»tır. Uluslararası para piyasasındaki büyük bankalarda son yıllarda hızlanan birleşme eğilimlerinin sebepleri arasında faaliyet maliyetlerinin düşürülerek en ileri teknikler ve büyük sermaye kullanarak uluslararası para piyasasında Avrupa bankaları ile amansız surette rekâbete girişmiş Amerikan bankaları karşısında tutunabilmek ve yaşamak endişesi başta gelmektedir. Avrupa bankaları, aynı alana hizmet gören şubelerinin birleştirilmesini, önemli bir maliyet tasarrufu faktörü olarak kullanmakta ve bu alandaki kaynak israfını önlemek yolunu seçmiş bulunmaktadırlar.

Bu akımları ve akla yakın bir ekonomik kaynaklar dağılımını gözönünde bulunduran Birinci ve İkinci Beş Yıllık Plânlarımızda da yurdumuz bankalarına bu yönde tavsiyelerde bulunulmuş, bankalararası birleşmelerin teşviki ve banka şubelerinin çok yoğunlaştığı bölgelerde şubeler açılmaması şeklindeki uygulamaların faydalı sonuç vereceği belirtilmiştir. Bu prensibe uygun olarak Maliye Bakanlığı, 1967 yılı sonlarına kadar bankaların şube açmak ve müteşebbislerin yeni banka kurmak yolundaki başvurularını olumsuz karşılamış ve gerekli izni vermemekten kaçınmıştır. Bilinmedik sebeplerle Maliye Bakanlığı bu tutumunu değiştirdiğinde, uzun süreden beri tatmin edilemediği için baskı altında birikmiş bulunan bankaların yeni şube açmak hususundaki istekleri hızla uygulanmaya başlanmıştır.

Yurdumuzda çok sayıdaki bankalar arasında yürürlükte bulunan amansız rekâbetin doğurduğu ikramiye yarışı gibi, şube açma yarışının da, bankacılık sistemimizin geleceği, banka hizmetleri maliyetlerinin seviyesi, ekonomik kalkınmaya yardımcı bir bankacılık anlayışının doğuşu, ekonomideki kaynak dağılımında akla yakınlık noktalarından zararlı olduğu zaman zaman bu Dergide belirtilmiş bulunmaktadır. Bu yazımızla; yurdumuzda enflasyonun hızlanması ile birlikte ortaya çıkan bu şube açma yarışının aldatıcı görünüşlerine dikkati çekerek, ticaret bankaları yöneticilerini uyarmak istiyoruz.

En başta belirtilmesi gereken nokta; ikramiyecilik ve şube açma yarışı gibi maliyeti görüldüğünden çok yüksek olan rekâbet usullerine karşı bankalarımızdaki ölçsüz rağbetin, bankacılık sistemimizde görülen çok önemli bir hastalık belirtisi oluşudur. Serbest rekâbetin yürürlükte olduğu bütün iş dallarında, maliyetleri çok yüksek olan işletmelerin zarar etmesi ve bu konuda tedbir almadığı takdirde faaliyetlerine son vermek zorunda kalmaları, serbest rekâbet ekonomisinin temel kurallarından olduğu halde, Yurdumuz bankacılığında bu kural, yürürlükten kaldırılmış bulunmaktadır. Bankalar Kanunu'muza, para-kredi kurumlarının ekonomi için önemi sebebiyle ve mevduat sahiplerini korumak endişesiyle konulmuş bulunan bu konudaki hükümler, iflâs eden bankaların sahip ve yöneticilerinin iflâstan önemli ölçüde zarar ve ceza görmelerini önlemiş bulunmaktadır: Bankacılık alanında ortaya çıkacak iflâsların zararları büyük ölçüde, Merkez Bankası'nda, bütün bankaların katılmasıyla kurulmuş bir fondan karşılanmaktadır. Bankalar Kanunumuzun bu konudaki eksiklerini ele alarak tartışmak ve etkili çözüm yollarını önermek, bu yazının konusu dışındadır. Burada, belirtilmek istenen, bu noktada rekâbet kurallarının sınırlanmış olduğudur; rekâbet bu yönden sınırlanınca, şube açma yarışı gibi maliyetleri çok yükseltecek rekâbet usullerinin de sınırlanmasının şart olması gerekir. Çünkü, yüksek faaliyet maliyetleri yüzünden iflâs eden işletme sahip ve yöneticilerinin iflâsın bütün sonuçlarından sorumlu bulunmaları rekâbet sisteminin en önemli kurallarındadır. Bunu ortadan kaldırıncaya, yerine başka tedbirlerin konması icap eder. Bu sebeple son aylara kadar Maliye Bakanlığının yeni şube ve yeni bankalara ruhsat vermemesi ne kadar olumlu olmuşsa, son zamanda bu tutumundan vazgeçmesi de o kadar olumsuz olmuştur.

Banka yöneticileri arasında, yeni şube açmanın, «banka hizmetlerini halkın ayağına götürmek» gibi zamanımız koşulları içinde pek akla yakın görünen bir gerekçesi de vardır. Ancak son günlerde açılan şubelerin yerleri incelenince, yeni şube açmada daha çok «bankacılık hizmetinin halkın ayağında olduğu yerlerin tercih edildiği görülmektedir; yeni şubeler genellikle, diğer bankaların çeşitli şubelere sahip ol-

duğu yerlerde açılmaktadır. Böyle olunca son yarışın en önemli gerekçesi ortadan kalkmış bulunmaktadır: Yeni şubeler ancak, diğer bankaların şubelerinden mevduat aktarmak suretiyle kendilerine iş sağlamakta, bankacılık hizmetlerini hiç kullanmayan halkı bankalara çekmekte pek az etkili olmaktadır. Bunun sonucu olarak, belirli bir mevduat ve kredi hacmi, yeni şube ile artan şubeler sayısına bölünmekte ve böylece, her şubeye düşen iş hacmi azaldığı için, banka şubelerindeki hizmet birimlerinin maliyeti yükselmektedir. Yurt ölçüsünde ortaya çıkan gerçek, bankacılık faaliyetinin zaman içinde maliyetinin yükselmesidir. Bu seviyedeki hizmet maliyetleri, banka faizlerini ticaret ve endüstri işletmelerinin kaldıramıyacağı seviyelere yükseltmiş bulunmaktadır.

Banka faaliyet maliyetlerinin zaman içinde devamlı olarak yükselmesi, kredi sistemimizi, çok hassas ve küçük ekonomik dalgalanmalardan ölçsüz derecede etkilenen, böyle olduğu için de bankacılığın ekonomik kalkınmaya hizmet anlayışı ile bağdaştırılamıyacak usullerle kârlarını arttırmaya çalışan bir sistem haline getirmektedir. Bu konuda yararlı bir sistem kurabilmek için banka yöneticilerimize, düşen görev aslında birer azamî had olarak belirtilmiş bulunan, ikraz faiz hadlerini, çeşitli komisyon v.s. ile arttırmak değil, bu hadlerin altında borç vererek, rekâbet ile faiz hadlerinin resmî hadlerden daha düşük seviyelere indirilmesini sağlamak olmalıdır. Başlanmış bulunan enflâsyonun, bir noktada zecrî tedbirlerle durdurulmasına çalışılacağı, artık ufukta görünmektedir. O zamanın güçlüklerini azaltmak için şimdiden tedbir alınmalıdır.

1 — Bu tedbirlerin başında küçük bankaların birbirleriyle birleşme yolunu aramaları gerekir. Çok şubeli 47 banka ve şubelerinin % 28'i İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'da yoğunlaşmış bir bankacılık sistemi, Türkiye ekonomisi için yüklenilmesi çok güç bir lükstür. *

2 — Eğer, «bankacılık hizmetlerini halkın ayağına götürmek» gibi ulvî bir yurt hizmeti ile hareket ediliyorsa, yeni şubeler, hiç banka şubesi bulunmayan yerlerde açılmalıdır. Eğer bu şubeler ekonomik değilse, hiç açılmamalıdır.

3 — Maliye Bakanlığı, yeni banka açılmasına hiç izin vermemeli, Bankalar Kanununda yapılacak değişikliklerle, yeni banka kurmak ve şube açmak, güçleştirilmelidir.

4 — Bankacılık hizmetinin, bankacılık hizmetlerini kullanmaya alışmış halk için kolaylaştırılması, şarttır. Bunun için kanun değişikliklerine lüzum yoktur. Banka yöneticilerimiz, bu konuda alacakları tedbir-

(*) 1967 yılı sonu itibariyle toplam şube adedi 2223'e varan bankalarımızın dört büyük şehrin sadece merkezlerindeki şube adedi toplamı 612 dir. (Ankara; 32 Şube % 1,4 — Adana; 55 Şube % 2,5 — İzmir; 98 Şube % 4,5 — İstanbul 427 Şube % 19,1).

lerle hem bankalarının kârlılığını arttırabilirler, hem de bankalardan faydalanmayı halk için bir zevk haline getirebilirler. Bunun için şunlar yapılmalıdır:

a — Çek tedavülünün yaygınlaştırılması, hem mevduatı arttıracak, hem de bankacılık hizmetlerini bütün ilgililer için çok kolaylaştıracak bir tedbirdir. Şube ve ikramiye yarışına harcanan çabalar; bu alanda yoğunlaştırılrsa, «bankacılık hizmetinin halk ayağına götürülmesi» yönünde önemli adımlar atılabilecektir.

b — Halka sunulan kredi hizmetlerinin çeşitlendirilmesi şarttır ve büyük ihtiyaçtır. Yabancı ülkelerde çok kârlı ve halka çok faydalı, istihlâk kredileri, hacmi hızla artan taksitli satışların finansmanını hem satıcı, hem de alıcı bakımından çok kolaylaştıracak bir kredi türüdür; Yurdumuzda uygulama imkânları araştırılmalıdır.

İş hayatında emtia veya senet muameleleri dışında pek kredi vermeyen bankalarımızdan, iş adamının kasa kolaylığı ihtiyaçlarında yararlanması, genellikle, «hatır senetleri» ile mümkün olmaktadır. «Açık kredi»lerin arttırılması büyük bir ihtiyaçtır.

c — Bankaya para yatırıp çekmek, çok kolaylaştırılmalıdır. Bunun yolu, müşteriyle temas eden servis personeline ödeme ve tahsilât yetkisi vermek ve müşteri hesaplarına yapılacak kayıtların, müşteri beklerken yapılması şeklindeki uygulamaya son vermektir. Bunlar yapıncı, para yatırma ve çekme için müşterinin şubede bekleme süresi, şimdiki 10-30 dakikadan bir iki dakikaya indirilebilir.

Ve herhalde şube açma ve ikramiyecilik yarışı yerine bankacılarımız, bu hizmetler üzerinde çalışmalıdırlar. Batı'daki ticaret bankacılığı, bu yönlerdeki çalışmalarla içinde bulunduğumuz seviyeye erişmiştir. Ortak Pazar içinde bu seviyedeki bankacılık hizmeti ile rekâbet edilecektir. Çeklerle ödeme sistemini dahi pahalı bulmak ve kredi kartlarından yararlanarak, toplumun ödemeler sistemini hesaptan hesaba elektronik aktarmalara indirmek için çalışan Amerika'da Ticaret Bankacılığını bir yana bırakalım, Batı Avrupa'daki Bankalar dahi, şu yenilikleri yapmaktadırlar :

a — 1970'ten sonra büyük İngiliz Bankalarının bütün şubeleri, Genel Merkez'le şubeler arasındaki yazışmaları ortadan kaldıracak ve bütün şubelerdeki müşteri hesaplarını tek kliring sistemine aktaracak elektronik merkezlerle bağlanacaktır. Bu sistemler grubunu gerçekleştirecek büyük elektronik makinalar, IBM ve Burrough's firmalarına sipariş edilmiştir.

b — Büyük bankaların bu büyük elektronik merkezlerinde açıkta kalacak elektronik kapasite, diğer işletmelerin hizmetlerine de sunulacaktır.

c — Büyük İngiliz bankalarından biri, içinde bulunduğumuz gün-

lerde, hesap bakiyesini soran müşteriye, elektronik makinanın hemen cevap vermesini sağlamış bulunmaktadır.

Banka yöneticilerimizden henüz bu ölçüde reformları bekleyemeyiz. Ancak, müşteriye hizmet anlayışını, ilerideki kuşakların bu reformları gerçekleştireceği zamanda, bu reformlara uygun hale getirmelerini istemek, herhalde hakkımızdır. Ticaret bankacılığımızın geleceği, şube sayısını arttırmakta değil, yeni usullerle, mevcut şubelerde sunulan hizmetlerin kalitesini iyileştirmek ve bu şubelerdeki hizmetlerin maliyetini düşürmek olmalıdır.

Reklâm, işlerinizi saat gibi yürütür

REKLÂM VE TANITMA FAALİYETLERİNİZİ
yurt içinde ve dışında
EN ETKİLİ VE EN İSRAFSIZ ŞEKİLDE YÜRÜTMEK İÇİN
Kurumumuz hizmetlerinden faydalanınız

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01, İstanbul

(Basın: 60253)

GELİŞMEMİŞ MEMLEKETLERDE MEVDUAT YATIRIM İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Haydar KAZGAN

Prof Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun Temmuz/1968 sayımızda «Gelişmemiş Ekonomilerde Mevduatın Önemine Dair» makalesi, ilim ve bankacılık çevrelerinden çeşitli yankıları üzerine çekmeğe devam etmektedir. Geçen sayımızda bir tatbikatçı olarak Necdet Durakbaşa'mın sözkonusu makale hakkında bir yazısını yayınlamıştık. Aşağıda Prof. Dr. Haydar Kazgan'ın, aynı konu ve makale üzerindeki düşünceleri sunulmuştur.

BANKA

Arkadaşımız Prof. Dr. Zeyyat Hatipoğlu Mayıs/1968 ayında tertip edilen Bankacılık Seminerinde sunduğu tebliğ ile ilgili olarak bu Derginin Temmuz/1968 sayısında gelişmemiş memleketlerde mevduat yatırım veya tasarruf ilişkisine değinmiştir. Arkadaşımızın doğrulamaya çalıştığı, banka mevduatının, gelişmemiş ekonomilerde yatırımlar için kullanılabilir tasarruf anlamına gelebileceği fikridir. Bu fikre iktisatçıların karşı çıkması imkânsızdır. Yalnız arkadaşımızın sözkonusu yazısında bu fikri işleyiş tarzı, ancak, iktisatçı olarak modern doktrinlere hakim olanlar için geçerli sayılabilir. Konuyu bilhassa bankacılarımızın anlayabileceği bir şekilde ele almayı da şimdi biz deneyeceğiz. Yalnız biz konuyu Türkiye açısından ve rakamların dili ile açıklamak niyetindeyiz. Böylece arkadaşımızın teorik bir seviyede ele aldığı meseleleri belirli şekilde ve Türkiye açısından değerlendirmek mümkün olacaktır.

1 — Türkiye'de Millî Gelir, Yatırım ve Banka Mevduatı İlişkisi

Türkiye'de her sene teşekkül eden Millî Gelir (Y) kısmen tasarruf edilmekte (S) ve büyük ölçüde de tüketilmektedir (C). Ancak Türkiye'nin aşağıda göreceğimiz gibi yıllık yatırımları yurt içi tasarrufu aşmakta ve neticede aradaki fark yurt dışı tasarruflarla kapatılmakta-

dır. Başka bir deyişle Türkiye, yatırımları için başka memleketlerin tasarruflarını yardım, kredi ve yabancı sermaye olarak kullanmaktadır. Diğer taraftan Türkiye yatırım eşyası imâl eden ve birçok stratejik ham maddesi olan bir memleket olmadığı için iç tasarruflarının seviyesi hizmet ve mal ihracatındaki gücüne de bağlı kalmaktadır.

Türkiye'de iç tasarrufun yaratılmasında milli gelirin seviyesi ve bölüşümü baş rolü oynamaktadır. Yatırım malları üretimine ve yatırım mallarının dışardan ithâli için gerekli olan mal ve hizmet ihracına yönelmiş olduğumuz derecede, teşekkül eden milli gelir içindeki tasarruf, yükselmektedir.

Eğer bu tasarruf bilinçli ve plânlı bir şekilde kullanılmazsa, gelecek yıllarda, artan tüketimin zorlamasıyla, yapılması gerekli yatırımları iradî olmayan tasarruflarla yani enflasyonla meydana getirmek zorunluğuna ortaya çıkar ki, Türkiye'de olagelen de budur.

İktisadî gelişmeyi devamlı bir vetire haline getirebilmek için gerekli yatırımları finanse edecek tasarruf bugün iradî olarak teşekkül etmezse, bunun enflasyonla gayri iradî olarak meydana getirilmesi kaçınılmaz bir şeydir. Bankaların işte asıl rolü, aksi takdirde gayri iradî yoldan muhakkak teşekkül ettirilecek tasarrufu iradî yolla, yani geniş halk kitlelerini iknâ ve teşvik yolile meydana getirmektir. Fakat bugün Türkiye'de bankaların bu şekilde yarattıkları tasarruf çok önemsizdir. İşte şimdi bunu göstermeğe çalışacağız.

Bir an için, tasarruf mevduatındaki yıllık artışı banka sistemi yoluyla gerçekleştirilen tasarruf kabul ederek, bu tasarrufun yıllar itibarile yurt içi tasarrufa ve toplam yatırımlara oranını tesbit ederek ehemmiyetini ölçebiliriz. Tabii banka tasarruf mevduatının yıllık değeri, ele aldığımız devredeki artıştan ibaret kalacaktır.

**Türkiye'de 1962-1967 Yılları Arasında
Banka Tasarruf Mevduatı, Toplam Yatırım ve İç Tasarruf
Arasındaki İlişkiyi Gösterir Çizelge.**

	Mutlak Artış (Milyon TL.)	Bütün Devre Artışı %	Yıllık % Artış %	(3)/(1)	(3)/(2)
(1) Toplam Tasarruf (yatırım)	71.600	90,1	13,8		
(2) Yurtiçi Tasarruf	63.509	135,9	18,7		
(3) Tasarruf Mevduatı Artışı	10.646	238,3	39,7	14,8	16,8

Görüldüğü üzere; bu tablodaki en önemli rakam 3/2 ile gösterilen 1962-67 yılları arasında bankalardaki tasarruf mevduatı artışı, yani bankaların bir an için tasarruf kabul ettiğimiz mevduatındaki bu devre için artışın, bu devrede realize edilen toplam yurt içi tasarrufa oranıdır. Bu oran % 16,8 dir. Bu demektir ki; bankalarca yaratılan tasarruf

ruf bu devrede yurt içinde toplam olarak yaratılmış tasarrufun % 16,8 ini teşkil etmektedir.

Yine tablodan öğrendiğimize göre; tasarruf mevduatının yıllık artış oranı ile bu devre için yüzde oranı, yurt içi toplam tasarruflar için gerçekleşen oranların çok üstündedir. Bu da bu devre zarfında banka mevduatının toplam yurt içi tasarruflar içindeki öneminin arttığını göstermektedir. Fakat yine de şunu kaydetmek lâzımdır ki; bankalar yolu ile teşekkül eden tasarruf toplam tasarruf içinde pek önemli bir orana da yükselmiş sayılamaz. Zira aynı devrede toplam tasarruflar içinde yurt dışı tasarruf oranı da % 11,3 tür.

Fakat bankalardaki tasarruf mevduatı gerçekten tasarruf mudur? Yatırımların finansmanında ne derecede bir rol oynamaktadır? Bunu eleştirmek gereklidir.

2 — Tasarruf Mevduatı Ne Ölçüde Yatırımların Finansmanında Kullanılmaktadır?

Bilindiği üzere Türkiye'de Bankalar tasarruf mevduatını krediler şeklinde kullanmaktadır. Bu krediler genellikle kısa vadeli kredilerdir. Ancak bazı bankalarımızın, mevcut iki yatırım bankasının açtığı yatırım kredilerini, 1963 den bu yana her yıl artan mevduatlarının % 5 ini aşmayan bir kısım ile finanse ettikleri de bir gerçektir. Bu itibarla T. Sanayi Kalkınma Bankasının ve Sinaî Yatırım ve Kredi Bankasının iç kaynaklara dayanarak açtıkları yatırım kredilerini banka sisteminin sermaye teşekkülüne, yani gerçek anlamda tasarrufa katkısı olarak kabul etmek gerekir.

Diğer taraftan Bankalarımızın toplam kredileri, tasarruf mevduatı artı diğer mevduatı aşmakta ve bu sebeble de Merkez Bankası kaynakları kullanılmaktadır. Merkez Bankası kaynaklarının enflasyonist bir vetire içinde arttırılabildiği kabul edilirse, enflasyonun yarattığı cebri tasarrufun bir kısmının da bankalar kanalıyla yatırımlara mal edildiği söylenebilir.

Fakat en önemli olan nokta bankaların açtıkları kredilerin ne oranda yatırımları finanse ettiğidir. Biraz evvel yurt içi tasarrufların 1962-67 yılındaki toplam değeri içinde % 16,8 oranında olan tasarruf mevduatı acaba bankalarca yatırımları finanse etmekte ne oranda bir rol oynamaktadır? Bu suale cevap vermek güçtür. Ancak elimizde kısa vadeli kredilerle yatırımların finanse edildiğine dair açık belgeler de mevcuttur. Nitekim bazı bankalar ve özellikle devlet sektörü bankalarının iştirâklerine açtıkları krediler devamlı yenileme dolayısıyla yatırım kredisi tesirini meydana getirmektedir. Nitekim Türk Banka Sisteminde mevduat ile iştirâklere özkaynak temin etmek, bazı bankalarca baş vurulan bir yol olduğu halde, sistemi bir bütün olarak ele aldığımızda bu şekil önemini kaybetmektedir. Zira 1961-1967 arasında toplam ola-

rak bankalarımızda risk fonlarını da ithâl ettiğimiz öz kaynaklardaki artış 2.124 milyon T. L. olduğu halde, iştirâklerdeki artış. 1.282 milyon T. L. olmuştur. Öz kaynakların kullanılmasında sabit kıymetlerin de büyük rol oynadığını ve bu sebeble iştirâklerle sabit kıymetlerdeki artış toplamını ele aldığımızda bu rakam 2.647 milyon T.L. ya çıkmaktadır. Öz kaynaklardaki artış 2.124 milyon T. L. olduğuna göre bu devrede iştirâkler için bütün sistemde 523 milyon T. L. kıymetinde mevduat kullanılmış olduğunu kabul edebiliriz ki; bunun yıllık kıymeti ancak ortalama 87 milyon T. L. civarında olmaktadır. Bu demektir ki, bankalarımızın öz kaynaklarındaki artış ile sabit sermaye artışlarının finanse ettiklerini kabul edersek, ele aldığımız devredeki yıllık mevduat artışları içinde ancak yılda 87 milyon T. L. sini iştirâklerdeki öz kaynak artışına yatırmış görünmektedirler. Aynı devre zarfında yıllık ortalama mevduat artışı 1.774 milyon T. L. olduğuna göre iştirâklerine tahsis ettikleri yıllık tasarruf mevduatı artışı toplam tasarruf mevduatı artışının $(87 \times 100 / 1.774 = \% 4,9)$ oranında kalmaktadır. Demek oluyor ki; bankalarımız mevduat ile iştirâklerinin finansmanında, yani tasarruf mevduatını iştirâklere yatırım olarak gerçek tasarruf haline getirmekte, ancak % 4,9 oranında etkili olabilmektedir. Fakat bu oranda bankaların iştirâklerine açtıkları ve yukarıda belirttiğimiz gibi gerçek yatırım kredisi tesiri yaratan kredilerini de ilâve etmek bu suretle bankaların tasarruf mevduatını gerçek tasarrufa çevirme gücü hakkında bir fikir edinmek lâzımdır. Maalesef elimizde bu konuyu gerçekte olduğu gibi aktirecek selektif rakam yoktur. Ancak her bankanın iştirâklerinin almış olduğu kısa vadeli kredilerde iştirâkçi banka veya bankaların payının yüksek olduğunu kabul ederek bazı neticelere varabiliriz.

Meselâ İş Bankası sınaî iştirâklerinin 1965 yılı durumuna göre toplam aktiflerinin öz kaynaklarına oranı % 16,1 dir. Bu durumda bu firmaların yatırımlarını, büyük bir ihtimalle, geniş ölçüde sermayelerine iştirâk etmiş olan İş Bankasından aldıkları kısa vadeli kredilerle finanse ettikleri ortaya çıkmaktadır. Zaten teorik olarak, aktiflerin randıman haddinden daha düşük bir faiz haddi üzerinden alınan kredilerle finansman neticesinde, firmaların öz kaynaklar rantabilitesi, aktiflerin rantabilite haddi ile kredi faiz haddi arasındaki farkın ve özkaynakların/kredilere oranının bir fonksiyonu olarak artmaktadır. Bu itibarla bankaların iştirâk ettikleri işletmelere aktiflerinin randıman haddinden daha düşük bir faiz haddi ile kredi sağlama güçleri nisbetinde bunlardaki kâr payları iştirâk sermayelerine oranlanmış kâr hadleri olarak yükselmektedir. Bu sebeple bankaların tasarruf mevduatını iştirâklerinde sadece öz sermaye şeklinde değil, fakat kredi şeklinde de kullanmak suretile, yatırılabilir fon yarattıkları bir gerçektir.

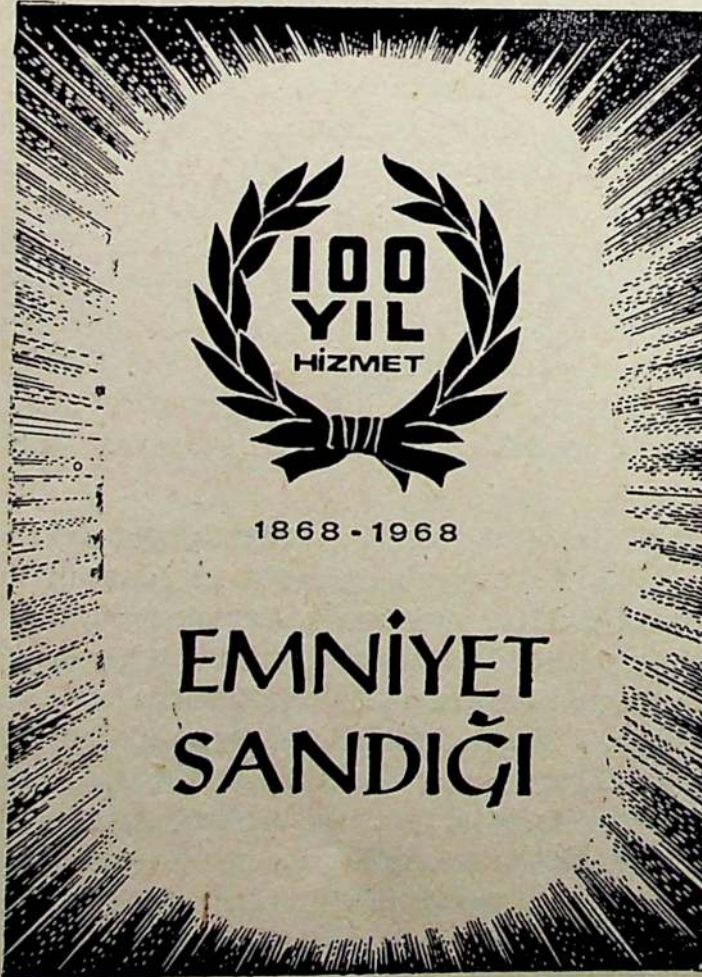
Fakat 1962-67 devresinde toplam yurt içi tasarrufun ancak % 16,8

ini bulan tasarruf mevduatı, acaba ne oranda bankalarca iştirâklere öz kaynak ve yatırım kredisi ve diğer firmalara da yatırım kredisi olmaktadır? Bu suale de cevap vermek güçtür. Ancak son yıllarda ticaret sektöründe spekülâtif hareketlerin eski devreye nazaran hızını tamamen kaybetmiş olması, bankaların plâsman riskini asgaride tutabilen sinâî işletmelerin gitgide çoğalması, yukarıda bahsettiğimiz tesiri eskiye nisbetle arttırmıştır diyebiliriz. Fakat yine de ithalâtın ve ihracatın bankalar yolile finansmanı, stok hareketlerinin finansmanının bünyesel olarak bankalar kaynaklarına kaymasını önleyecek tedbirlerin alınmamış olması; tasarruf mevduatı yolile sermaye teşekkülünü toplam yurt içi sermaye teşekkülü içinde yukarıda verdiğimiz % 16,8 in çok altında bir oran olarak kabul etmek zorunluğunu ortaya koymağa yeterlidir.

Diğer taraftan Zeyyat Hatipoğlu arkadaşımızın iddia ettiği gibi, zaten toplam yurt içi tasarruf içinde çok düşük bir payı olan bankalar yolile yaratılan tasarruf, ekonominin diğer kurumları ve bankaların bu tasarrufunu kullanma imkânına sahip olanlarca yok edilebilir ve böylece teşekkül eden yurt içi tasarruf tamamen banka sisteminden bağımsız hale gelmiş olabilir. Ayrıca Türkiye’de Devlet kapalı ekonomi dışında kalan, yani açık pazarlarda teşekkül eden milli gelirin aşağı yukarı % 40 ını Bütçe yolile kullanmak ve böylece tasarruf ve yatırımlara meselâ Banka sistemince yaratılan yönden çok farklı olan yönelimler vermek imkânına sahiptir. Nitekim Türkiye’de bugün Devlet, Bütçe Para Politikası yolile toplam yurt içi tasarrufun seviyesini diğer bütün kurumlardan çok daha fazla etkileyecek durumdadır. Toplam yatırımların % 70’inin Devlet Sektöründe gerçekleştirildiği bir memlekette, aynı devlet bu yatırımları gerçekleştirmek için gerekli tasarruf politikasını bankaların da içinde bulunduğu bir iradî tasarruf akımı dışında tutabildiği takdirde, o memlekette bankaların tasarruf yaratmaktaki önemi ne olabilir?

Netice olarak diyebiliriz ki, Zeyyat Hatipoğlu arkadaşımız haklıdır. Şu kadar ki, bankalarımızın tasarruf mevduatını kullanan teşekküller olarak bu mevduatı yatırıma çevirmek imkânları çok mahduttur. Zaten Türkiye’de bugün bu mahdut imkânı yaratmakta da bankacılığın çıkarları ile milli ekonominin çıkarları da aynı yönde gelişmektedir. Bu itibarla kanaatimizce asıl önemli olan; Bankaların tasarruf mevduatını ikramiye çığırtkanlığı ile arttırma çabalarını ve bu yolda kaynak tüketip bu tasarrufun nisbî maliyetini hergün biraz daha yükselterek, bunları gerçek anlamda yatırıma yöneltecek olan işletmelere bu tasarrufları kullanmak imkânını vermemekte olmalarını, milli ekonomi yönünden ele almaları zorunludur. Türkiye’nin iktisadî kal-

kınmasında en büyük rolü oynayan yurt içi tasarrufların yıldan yıla kaydettiği artış içinde bankaların payı küçük olabilir. Bu payı arttırmak, ancak, toplam yurt içi tasarrufun da en az aynı oranda arttığı bir halde önem kazanır. Ancak o zaman bankaların toplam tasarrufa bir katkısı olduğundan bahsedebiliriz. Yoksa bugün olduğu gibi büyük ölçüde kaynak tüketerek ve yüksek maliyetle meydana getirilen banka tasarruflarının ayrıca bir de bu yüksek maliyet dolayısıyla - gerçek anlamda yatırımların finansmanında değil, fakat daha ziyade pazarlama sahasında kullanılması, bankaların tasarruf yarattığı iddiasını büsbütün zayıflatmaktadır. Halkın iradi olarak tasarrufa teşvik edilmesi, başta söylediğimiz gibi bankaların büyük bir hizmetidir. Fakat asıl önemli olan bu teşviğin maliyetinin yüksekliğini önlemek suretile tasarrufların bugün için kârlılığı düşük, fakat milli ekonomi yönünden çok yararlı olan yatırımlara akmasını temindir. Bankalar bunu yapmadıkça, zaten toplam tasarruf içinde oranı çok düşük olan bankalar yolile yaratılan tasarrufun hiç önemi kalmayacağı gibi, sermaye piyasası yoluyla doğrudan yabancı ellere geçseydi çok daha faydalı olurdu düşüncesine hak verdirecektir.

(Basın: 11244)

İNGİLTEREDE ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTE YÖNETİMİNDE DAHA BÜYÜK BİR YER ALMASI KABUL EDİLDİ. (*)

Çeviren : Necdet DURAKBAŞA

Öğrenci Kuruluşları Temsilcileri ile Üniversite Yöneticileri arasında bir süredir devam eden görüşmelerde öğrencilerin üniversite yönetiminde daha büyük bir rol almaları gereği kabul edilmiştir. Basına açıklandığına göre, öğrenci - yönetici ortak kuruluşlarının geliştirilmesi ve öğrencileri eşit haklarla üniversite yönetim organlarında temsil yetkisi öngörülmektedir. - Teklifler ayrı görüşmelerin cereyan ettiği Skoç Üniversitelerini kapsamamaktadır.-

Yayınlanan bildiride, görüşmelerin, «öğretim üyeleri ve öğrencilerin aynı ilim camiasının eşit üyeleri buldukları» anlayışı ile yürütüldüğü açıklanmaktadır.

(Aynı zamanda sosyal durumun sür'atle değiştiğini ve erkek-kadın öğrencilerin, bir nesil öncesine göre, çok daha erken yetişkin hale gelerek tüm sorumlulukları yüklenebileceklerini kabul etmekteyiz. Böylece, ilim camiası ve bu camia içerisinde öğrencilerin yerinin yeniden tesbiti ve modernleştirilmesinin uygunluğuna ve gerekliliğine inanıyoruz.)

Çeşitli Derecelerde Yönetime İştirâk Teklif Ediliyor.

Bildiri, üniversitelerde öğrencilerin görüşlerini tesirli şekilde açıklayabilmelerinin kolay bir mes'ele olmadığına işaret ediyor. (Üniversi-

(*) 8/Ekim/1968 tarihli London Times Gazetesinden çevrilmiştir.

telerde yönetim yetkisi, halen, çeşitli organlara dağılmış vaziyettedir. Birinden diğerine teferruatı itibariyle değişmekle birlikte, üniversitelerde çoğu yönetmelik ve kurallar, bir yandan fikir hürriyeti sağlamak ve öte yandan üniversitelerin çeşitli organları arasında sorumlulukları dağıtmak amacındadır.)

(Bunun neticesi, kompleks bir yapıdır ve öğrenciler, bu gerçek karşısında, üniversite yönetimini etkileyebilecekleri sürenin fiilen tahdit edilmiş bulunduğunu kabullenmektedirler.)

(Öğrenciler Millî Birliği, üç alandaki yetki mercilerinde öğrencilerin tesirli şekilde temsilini istemektedir. (Birinci kısım, öğrencilerin yaşama şartları ile ilgilidir: sağlık, beslenme, ikâmet gibi. Bu alanlarda, değişik derecelerde, öğrencilerin yönetime katılmaları söz konusudur.)

(Bunun dışında, öğrenci kuruluşlarının faaliyeti ve öğrenim dışı diğer faaliyetlerin yönetimi konuları vardır ki; bu konularda öğrenci kuruluşları uzun süredir sorum yüklenmiş bulunmaktadır.)

(İkinci bir geniş alan, öğretimi, kursları, öğretim usullerini, kuruluş, plânlama ve gelişme mes'elelerini içine almaktadır ki, (burada, nihai karar yetkisinin statü gereğince yetkili kılınan organda olması gerektiği) bildiride açıklanmakta; (ancak, öğrenci görüşünün gereği gibi dikkate alınacağı da tabiidir) denilmektedir.

Bildiri şöyle devam ediyor: (Öğrencilerin yönetime katılması imkânlarının genişletilebileceği ve geliştirilebileceğinde hiçbir şüphemiz yoktur ve bu husus sağlanmalıdır. Bunun yolları bir üniversiteden ötekine değişebilir. Öğrencilerin üniversite genel kurulu (*) ve senatoda üye olmaları halinde ilgi ile izlenmelidir. Öğrenciler Millî Birliği bütün bu kademelerde öğrencilerin temsilini istemektedir. Çoğu kere, genel kurul ve senatolar komisyonlarında öğrencilerin sık sık temsil edildiği görülmektedir. Her iki taraf da, bu uygulamanın genişletilebileceği inancındadır. Bu sistem yerine değil ve fakat bu sistemi tamamlamak üzere, genel kurul ve senatolardaki statüye uygun olarak, yeni ve daha tesirli şekillerde öğretim üyesi ve öğrenci karma komiteleri kurulmasını yerinde bulmaktayız.)

(*) İngilterede, Üniversitelerde Genel Kurul, Senatodan farklı olarak yalnız öğretim üyelerinden değil, mahallî idareler, meslek kuruluşları gibi dış kurumlardan katılan temsilcileri de bünyesine almaktadır. Oxford ve Cambdridge Üniversitelerinde ise sadece öğretim üyeleri ve üniversitenin idareci personelinin temsilcilerini içine alan tek bir kurul vardır. (Çevrenin notu).

(Bu karma komiteler yalnız üniversite seviyesinde değil, fakülte-ler ve diğer bölümler seviyesinde de olmalıdır.)

Eşitlik Esasına Göre Karar Alacak Karma Komiteler

(Öteyandan, şayet bu komiteler başarılı olurlarsa, bunlarda uygulan- esaslar, üniversitenin diğer kuruluşlarındakinin aynı olmalıdır. Üyeler eşit haklara sahip olmalı ve seçtikleri kurumun görüşlerini ay- nen nakleden delegeleri değil, temsilcileri durumunda bulunmalı, komi- te çalışmalarında, kendi teşekküllerinin görüşlerini dikkate almakla bir- likte, kişisel görüşlerini açıklamada serbest olmalıdırlar.)

(Şayet, böyle bir komitenin kararı temsilciyi veren kuruluş tarafın- dan kabul edilmez ise, komiteye red sebepleri izah olunmalıdır.)

Öğrencilerin yönetime katılmasındaki ölçülerin, bizzat kendilerinin bu işde arzulu olmalarına bağlı bulunduğuna bildiride işaret edilmiştir. (Üniversite bütün yönleriyle ele alındığı takdirde, çeşitli konularda yö- netime katılacak öğrenciler hayli kabarık olacaktır. İnanıyoruz ki, on- lar gerçek anlamında öğrenci temsilcileri olacaklar, öğrenci ihtiyaçla- rını bilecekler ve arkadaşlarının görüşlerine açık bulunacaklardır.)

(Şayet, öğrenci kuruluşları, çeşitli fakülte ve öğrenci dernekleri gi- bi çeşitli menfaat guruplarından yeteri kadar temsilciler bulabilirlerse, kendilerinin üniversite yönetimindeki etkilerinin artmağa devam edece- ğinden şüphe etmemekteyiz.)

Bildiride, derslerin muhtevası ve öğretim usullerinde, öğretim üye- sinin hakkına değinilmekte, bu konuda kendisinin diğer öğretim üyele- riyle temas kuracağına işaret edilmektedir.

(Bu hakka, ister halkoyundan, ister üniversite organlarından, ister- se bizzat öğrencilerden, nereden gelirse gelsin, bir defa dokunuldu mu, her çeşit müdahale ve sansürün önü alınamaz.)

(Ancak, öğrencilere derslerin muhtevası ve mahiyeti, genel olarak öğretim usulleri ve belirli öğrenimlerin tesirliliğinin tartışılması imkân- ları da tanınmalıdır.)

Bildiri, öğrenciler Millî Birliğinin çoğu sınavların yeterliliği husu- sunda şüphede bulduklarını kaydetmekte ve fakülte dekanlarından gecikmeden reform tedbirleri ve öğrencilerin bilgilerini tartacak başka usuller getirilmesini istediklerini belirtmektedir.

(Üniversiteler, sınav sisteminden doğacak ciddi hatalar ve haksız- lıkları asgariye indirmek için ellerinden geldiğince çaba göstermişlerdir.

Son yıllarda klâsik 3 saatlik sınav usulünden başka değerleme metodları kabul edilmiştir)

(Tezler, projeler, kitap açık araştırma sınavları gibi çeşitli şekiller de devamlı değerlendirme usulleri denenmekte ve bunların hangilerinin en iyisi olduğu araştırılmaktadır.)

Sınav Usulleri Üzerinde Daha Çok Araştırma Yapılması İstenmektedir.

(Öğrenciler Millî Birliği'ne göre; klâsik sınav usulleri, öğrencinin sadece bir yanını değerlendirebilir. Çeşitli değerlendirme usulleri, öğrencilerin yeteneklerinin başka yanlarını da ortaya koyabilir ve böylece uygulanacak karma bir sistem öğrencinin genel başarı ve yetiğini birlikte değerlendirecektir.)

(Görüşmelerimizde, sınavlar için geniş deneme ve araştırmalar gerektiği hususunda mutabık kalınmıştır. Üniversite öğrencisinin bilgi ve yeteneklerini ortaya koyacak, kamu oyu ve öğretim üyelerince benimsenmiş usullerin, öğrencilerin belibaşlı mes'elelerinden olduğunda şüphe yoktur. Bu esas çerçevesinde, Yurt çapında ve her üniversitede yararlı araştırmaların devam edeceği inancındayız.)

Üniversitelerde disiplin cezaları, yolları da tartışılmış; bir süre için ya da üniversiteden devamlı çıkarmanın, bir nesil öncesine göre, çok daha ciddi durumlara hasredilmesinde mutabık kalınmıştır.

(Disiplin ve düzeni sağlamak yönetmeliklerle senato ya da başka üniversite organına verilmiştir. Disiplin esasları her üniversiteye göre değişmekle birlikte, bunların tabii adaletle bağdaşması lâzımdır.)

(Üniversite, yapılan suçlamadan öğrenciyi haberdar edecek, kendisini korumak üzere savunma imkânı ve karara karşı bağımsız bir organa başvurma hakkı tanıyacaktır.)

(Disiplin yolları, suçlamanın önemine göre, değişmelidir. Disiplin işlemlerinde öğrencilerin iştirâki sağlanmalıdır. Bu, özellikle, öğrencinin geleceği sözkonusu olduğu durumlarda zaruridir.)

Öğrenciler Millî Birliği, üniversitenin şöhretini zedeleme gibi iyi tarif edilmemiş genel disiplin suçlarından da yakınmaktadır. Çünkü bu gibi olaylar ancak olduktan sonra tefsir ve tanımlamaya tabi tutulabilir.

(Üniversite yöneticileri bu görüşün doğruluğunu kabullenmekle birlikte, mes'eleyi enine boyuna tetkik ettikten sonra, bu cins suçların tü-

UZUN VADELİ KREDİLERİ TAHDİT EDEN FAKTÖRLER

Nejat GÜLEN

(T. Sınai Kalkınma Bankası
Malî Tahlil Müşaviri)

Kredileri çeşitli açılardan inceleyerek çeşitli guruplar halinde tasnif ve tarif etmek kabildir. Vadelerine, genel kullanılış maksatlarına, teminatlarının cinslerine, kullanacak işletmenin mahiyetine göre ayırımlar yapılmaktadır.

Bu yazıda sadece uzun vâdeli sınai krediler ve bu kredileri muhtelif bakımlardan tahdit eden faktörlerden bahsedeceğiz.

Uzun vadeli sınai kredileri de özel sınai teşebbüslere ait olanlarla amme sektörüne ait olanlar şeklinde ayırmak gerekmektedir. Zira kâr-dan ziyade, amme hizmeti amacı güden sınai teşebbüslerin finansman kaideleri şüphesiz özel teşebbüse ait sınai işletmelerden farklıdır ve konumuz dışındadır.

Uzun vâdeli krediler, isminden de anlaşılacağı üzere vâdesinin, yani kredinin alındığı tarih ile borcun tamamının ödenmiş olacağı tarih arasındaki sürenin uzun olduğu kredilerdir. Bu süre kat'î bir rakkamla ifade edilemezse de 5-6 yıldan daha az değildir.

Sınai işletmelere uzun vâdeli krediler günlük, mevsimlik ihtiyaçların karşılanması için değil, genel yatırım tutarının finansmanı için tahsis edilmektedir.

Bu yatırımlar bilinen ana gurupları itibariyle sabit kıymetler, net işletme sermayesi ve sair kıymetlerin toplamından ibarettir. Yatırım, ya öz kaynaktan, yahut kısmen öz, kısmen yabancı kaynaklardan karşılanmaktadır.

Yabancı kaynak, uzun vâdeli kredidir.

Yatırımı yapan kişi, yatırımın finansmanında kabil olduğu kadar

fazla miktarda ve müsait şartlarla uzun vadeli krediden istifade etmek meylindedir.

Uzun vadeli kredi veren finansman müesseseleri ise, gerek teşebbüsün menfaati ve gerek kendi kredilerinin emniyeti bakımından bir takım tahditler koyunak zorundadırlar.

Müteşebbislerin taleplerini sınırlandıran bu faktörleri şöyle sıralayabiliriz:

1 — Krediyi Tahdit Eden Temel Faktörler :

a) Proje

Projesiz bir yatırımın ne gerçekleşmesine, ne de devamına imkân bulunmadığına göre, müteşebbislerin evvelâ bir proje hazırlaması gerekmektedir.

Ciddi bir proje hazırlanmalıdır ki bu proje teknik, ekonomik ve mali açıdan incelenibilsin, yatırımın uygunluğuna, tahsisi gereken kredi tutar ve şartlarına karar verilebilsin. Bu projenin hazırlanışı ve finansman müessesesi tarafından incelenişi şüphesiz zaman alacaktır. Uzun vadeli kredi taleplerinin kısa vadeli ticarî krediler gibi kısa bir zaman içinde neticelendirilmesi mümkün değildir. Ancak projenin mükemmeliği ve finansman müessesesinin incelemeyi sür'atlendirmesi bu süreyi kısaltabilir.

b) Müteşebbislerin Kişiliği

Müteşebbislerin moralitesi, iş tutumu, bilgisi ve sair sübjektif faktörler de kredinin tahsis edilip edilmemesinde rol oynayacaktır.

c) İktisadî Şartlar ve Piyasa Durumu

Teşebbüsün yurt ekonomisi ve piyasa şartları açısından bir değerlemesi, yukarıda sözüedilen projede yapılmış olmalıdır.

2 — Kredi Miktarını Tayin Eden Faktörler :

Yatırımın tamamının uzun vadeli kredi ile finansmanı kabil olamayacağına göre, muayyen bir kısmının müteşebbis, muayyen bir kısmının da uzun vadeli kredi ile finansmanı icabedecektir.

Genel finansman kaidelerine göre; yatırım tutarının âzâmi yarısı uzun vadeli kredi ile finanse edilebilir. Böylece müteşebbis ile kredi veren yatırıma yarı yarıya iştirâk etmiş olurlar.

Bir diğer kaide de, sabit kıymetlerin finansmanı için kredi tahsis edildiğinde, uzun vâdeli kredi tutarının sabit kıymetlerin %60 ını geçmemesidir.

Bu hususu bir misalle gösterecek olursak;

Sabit Kıymetler	8.000.000.— TL.
Net İşletme Sermayesi	3.000.000.— »
Sair Aktifler	1.000.000.— »

Yatırım Toplamı : 12.000.000.— »

Bu duruma göre tahsis edilebilecek azamî kredi tutarı 6 milyon liradır. Sadece sabit kıymetlerin finansmanı mevzuubahis ise kredi tutarı 4.800.000.- TL. ya inecektir. (8.000.000 × %60)

3 — Kredi Şartlarını Tahdit Eden Faktörler :

a) Vâdenin uzunluğu

Müteşebbis vâdenin kaabil olduğu kadar uzun olmasını arzuladığı halde, kredi vâdesinin makul bir süreyi aşmaması gerekmektedir. Ödemesiz süre ile birlikte bu süre, yapılacak borç ödeme gücü hesaplarına göre, finansman müessesesi tarafından tesbit edilip müteşebbise empoze edilmektedir.

Rantabilite tahminlerine, nakit akımı, bilânço projeksiyonu vesair hesaplara dayanılarak hesaplanan borç ödeme gücüne göre, müteşebbise makul bir vade tanınmakta ve umumiyetle eşit taksitler halinde resülmal ve faizlerin tahsili istenilmektedir.

b) Faiz nisbeti ve sair malî külfetler

Uzun vâdeli kredi faizlerinin nisbetleri düşükse de, umumiyetle Yurdumuzda en düşük faiz nisbeti %8 dir. Buna %20 gider vergisi ve sair banka masraflarını da ilâve etmek gerekmektedir.

c) Teminat istenmesi

Kredi veren; verdiği krediyi teminat altına almak, teminatın cinsini kendisi tayin etmek isteyecektir. Umumiyetle tesise ait sabit kıymetlerin ipoteği, tesis haricindeki herhangi bir gayrimenkul ipoteği veya banka teminat mektubu alınmaktadır. Alman teminat bina ise, finansman müessesesi lehine sigortalanması talep edilir.

d) Sair şartlar

Kredi veren, gerek işletmenin muvaffakiyetle yürütülmesi ve gerekse verdiği kredinin emniyeti bakımından müteşebbise işletmenin hukukî, malî ve teknik durumu ile vesair mevzularda yerine getirilmesi müteşebbislerce külfet addedilebilecek bir takım şartlar ileri sürebilir.

Ayrıca devamlı surette bilgi verilmesi kredinin kullanılmasının ve konulmuş olan şartların yerine getirilip getirilmediğinin tesbiti için işletmenin kontrola açık tutulması da talep edilir.

ÖZEL HÜKÜMLERE TABİ OLMAYAN ANONİM ŞİRKETLERDE YEDEK AKÇELER

Avukat Dünder ÖZBİL

A) KANUNDAKİ YERİ :

Bankaların anonim şirket şeklinde kurulmaları şarttır. Bu kabil anonim şirketler Ticaret Kanununa ve aynı zamanda 7129 sayılı 2-7-1958 tarihli Bankalar Kanununa tâbidir. Bu kabil anonim şirketlerle diğer özel hükümlere tâbi şirketler, örneğin sigorta şirketleri ve holding şirketlerin yedek akçe durumları farklı bulunmakta ve yazımızın kapsamına girmemektedir. Yazımızda Ticaret Kanununa tâbi anonim şirketlerdeki yedek akçe durumları özetlenmiştir. Anonim şirketlerdeki yedek akçe ile ilgili hükümler Ticaret Kanununun (*) 466-469 uncu maddelerinde yer almıştır.

Yedek akçenin tarifi kanunda yer almamıştır. Yedek akçe, belirli amaçlarla şirket sâfi kârından ayrılan ve şirket bünyesinde kalan ve bazen de üçüncü şahıslara yardım için ayrılan bir paradır.

B) YEDEK AKÇE ÇEŞİTLERİ :

Yedek akçelerin muhtelif çeşitleri vardır :

I — Gizli Yedek Akçeler (TK : 458)

II — Açık Yedek Akçeler (TK : 466-469)

1) Kanunî (mecburî, umumî) Yedek Akçeler

- a) Asli Kanunî Yedek Akçeler
- b) Munzam Kanunî Yedek Akçeler
- c) Yatırım Yeri Belirli Kanunî Yedek Akçeler
- d) Yatırım Yeri Serbest Kanunî Yedek Akçeler

2) İhtiyarî Yedek Akçeler

- a) Asli İhtiyarî Yedek Akçeler
- b) Munzam İhtiyarî Yedek Akçeler

(*) Ticaret Kanunu yazıda T K rümuzu ile ifade edilmiştir.

- c) Müstahdem Vakıfları İhtiyarî Yedek Akçeleri
- d) Yardımlaşma İhtiyarî Yedek Akçeleri

C) GİZLİ YEDEK AKÇELER :

Şirket işlerinin devamlı inkişafını veyahut mümkün mertebe istikrarlı kâr paylarının dağıtılmasını temin bakımından münasip ve faydalı olduğu takdirde, aktiflerin bilânço günündeki kıymetlerinden daha aşağı bir kıymetle veya başka bir suretle de «Gizli Yedek Akçe» tahakkuk ettirilebilir. (TK : 458)

Yedek Akçe tesisinde aktiflerin bilânço günündeki kıymetlerinden daha aşağı bir kıymetle kaydedilmiş olmasından başka suretle, gizli yedek akçe tesisi, önemli bir konudur. Kanaatimizce, gerçek olmayan bir takım aktif ve pasif kalemlerin bilânçoya ithâli suretiyle gizli yedek akçe tesisi elbette mümkün olamaz.

Gizli yedek akçe tesisi, idare meclisine aittir. Bundan şirket muhakabının haberdar edilmesi lâzımdır.

D) AÇIK YEDEK AKÇELER :

Bunlar da iki guruba ayrılır: Kanunî ve ihtiyarî.

I — Kanunî (Mecburi-Umumî) Yedek Akçeler : Bunlar da iki çeşittir :

- 1) **Asli Kanunî Yedek Akçeler:** Ödenmiş esas sermayenin beşte birini buluncaya kadar her yıl sâfi kârın yirmide biri kanunî yedek akçe olarak ayrılır (TK: 466/1).
- 2) **Munzam Kanunî Yedek Akçeler:** Ödenmiş sermayenin beşte birini bulduktan sonra dahi bu akçeye aşağıdaki paralar eklenir :
 - a — Hisse senetlerinin çıkarılmasında çıkarma masrafları indirildikten sonra, itibarî kıymetten fazla olarak elde edilen hasılâtın itfalara veya yardım ve hayır işlerine sarfedilmeyen kısmı,
 - b — İptâl edilen hisse senetlerinin bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin, bunların yerine çıkarılan senetlerden elde edilen hâsilât noksanı kapatıldıktan sonra artan kısmı,
 - c — Sâfi kârdan, asli kanunî yedek akçeden başka pay sahipleri için % 5 kâr payı ayrıldıktan sonra pay sahipleriyle kâra iştirâk eden diğer kimselere dağıtılması kararlaştırılmış olan kısmın onda biri, (TK : 466/2)

Kanunî yedek akçeler muayyen bir meblağa (şirket esas sermayesinin yarısına) varıncaya kadar bunların ancak muayyen maksatlar için sarfedilmesi mümkündür. Bu sebeple kanunî yedek akçeleri, «yatırım yeri belirli» veya «yatırım yeri serbest» olmak üzere iki kısımda mütalâa etmek mümkündür.

3) **Yatırım Yeri Belirli Kanunî Yedek Akçeler** : Şirket esas sermayesinin yarısına ulaşıncaya kadar, her yıl sâfi kârdan % 5 nisbetinde ayrılan aslî kanunî yedek akçe münhasıran 1°, Zıyanların kapatılmasına, 2°, İşlerin iyi gitmediği zamanlarda : İşletmeyi idameye yahut işsizliğin önüne geçmeye veya neticelerini hafifletmeye elverişli tedbirlerin alınması için sarfolunabilir (TK : 466/3, 465)

4) **Yatırım Yeri Serbest Kanunî Yedek Akçeler**: Yedek akçe şirket esas sermayesinin yarısına ulaştıktan sonra yedek akçe ayırımına devam edilip edilmeyeceği hususunda kanunda bir açıklık yoktur. Ancak, bu ayırma hudutsuz şekilde devam edilebildiği takdirde, toplanacak yedek akçelerin tahsis yerleri kanunen tesbit edilmemiş olduğuna göre- ihtiyarî yedek akçelerden bir farkı kalmamaktadır. Öte yandan, bu çeşit yedek akçelerin ayırımına devam olunamayacağına dair kanunda bir hüküm mevcut bulunmadığından, kanaatimizce, «yatırım yeri serbest kanunî yedek akçe» olarak ayırım yapılmalıdır.

I — **İhtiyarî Yedek Akçeler**: Bunlar da bir kaç çeşide ayrılabilir.

1) **Aslî İhtiyarî Yedek Akçeler** : Sâfi kârın yirmide birinden fazla bir meblağın ayrılacağı ve yedek akçenin ödenmiş olan esas sermayenin beşte birini aşabileceği hakkında esas mukaveleye hüküm konabilir. (TK : 467/1).

2) **Munzam İhtiyarî Yedek Akçeler** : Esas mukavele ile yukarıda belirtilen yedek akçelerden başkaca bir yedek akçe ayrılması derpiş ve bunların tahsis, sarf suretleri tesbit olunabilir. (TK : 467/2)

3) **Müstahdem Vakıfları İhtiyarî Yedek Akçeleri** : Esas Mukavelede şirketin müstahdem ve işçileri için yardım sandıkları ve sair yardım teşkilâtı kurulması ve idamesi maksadıyla yedek akçe ayrılması derpiş olunabilir. (TK : 468/1) Bu yedek akçeler şirket mallarından ayrılarak Medenî Kanununun 903 sayılı Kanunla değişik 73 ve müteakip maddelerine göre bir vakıf meydana getirilmesine tahsis olunur.

4) **Fevkalâde İhtiyarî Yedek Akçeler** : Şirketin devamlı inkişafı veya mümkün merteye istikrarlı kâr paylarının dağıtılmasını temin bakımından münasip ve faydalı olduğu takdirde umumî heyet kâr payının tesbiti sırasında kanun ve esas mukavelede zikredilenlerden başka yedek akçeler ayrılmasına ve yedek akçelerin kanun ve esas mukavele ile muayyen haddinin arttırılmasına karar verebilir. (TK : 469/2).

5) **Yardımlaşma İhtiyarî Yedek Akçeleri** : Esas Mukavelede hüküm olmasa bile, umumî heyet; şirket müstahdem ve işçileri için yardım sandıkları ve sair yardım teşkilâtı kurulması ve idâmesi maksadıyla veya diğer yardım maksatlarına hâdim olmak üzere sâfi kârdan ai-

dat tefrik edebilir. Bu aidat, esas mukavele ile muayyen yardım akçeleri hakkındaki hükümlere tâbidir. (TK : 469/3).

E) YEDEK AKÇE İLE SÂFİ KÂR ARASINDAKİ İLİŞKİ :

Her pay sahibi, kanun ve esas mukavele hükümlerine göre pay sahiplerine dağıtılmıya tahsis olunan sâfi kazanç payı nisbetinde iştirâk hakkını haizdir. (TK: 455, 447). Sâfi kazanç yıllık bilânçoya göre hesap ve tesbit olunur. (TK : 457) Bilânçonun aktif tablosunda : «mevcutlarla alacaklar ve varsa zarar», pasif tablosunda : «borçlar» gösterilir. Aktif yekûnu ile borçlar arasındaki fark, şirketin esas sermayesini teşkil eder. Ana sermaye de pasif tablosuna kaydolunur ve bu suretle aktif ve pasif tablolarının yekûnları denkleşir. Yedek akçeler ve kâr, ayrı gösterilseler dahi, ana sermayenin cüz'ü sayılırlar (TK : 74,463). Diğer bir deyimle, aktiflerden şirket borçları çıkarılınca, sâfi mevcut tesbit edilir. Sâfi mevcuddan da, şirketin esas sermayesi ve eski sene yedek akçeleri çıkarıldıktan sonra kalan sonuç, şirketin sâfi kazancını gösterir. Bu sâfi kazanç ortaklar arasında olduğu gibi dağıtılmaz. Kanunî ve ihtiyarî yedek akçelerle, kanun ve esas mukavele hükmünce ayrılması gerekli diğer paralar sâfi kârdan ayrıldıktan sonra geri kalan kâr payı sahiplerine dağıtılır. (TK : 469/1). Ancak şirket bilânçosu umumî heyete gelince, umumî heyet kazancın dağıtılması hakkındaki teklifleri aynen kabul edebileceği gibi değiştirerek tasdik edebilir yahut tamamen red edebilir. (TK : 369 B : 2). Şu hale göre, ihtiyarî ve yatırım yeri serbest yedek akçelerin sarf ve tahsis yetkisi tamamen umumî heyetin kararına bağlı bulunmaktadır.

1) **Kurumlar Vergisi Yönünden** : Anonim şirketlerde kazanç, Kurumlar Vergisine tabidir. Kurumlar Vergisinde sâfi kazancın tesbitinde genellikle Gelir Vergisi Kanununun ticarî kazançlar hakkındaki hükümleri uygulanır. Ancak beş yıldan fazla nakledilmemek şartıyla geçmiş yılların malî bilânçolarına göre tahassül eden zararlar, hâsılattan indirilebilir. Buna mukabil yedek akçeler Kurumlar Vergisinde bir indirim tâbi olamaz.

2) **Kâr Payları Yönünden**: Kâr payları şirket bünyesinde bırakılmış, diğer bir deyişle yedek akçe olarak şirket bünyesinde alakonulmuş ise, bu ayrılan yedek akçe'nin kâr payı sayılıp sayılmıyacağı bu itibarla da ortak borçları sebebiyle haczi caiz olup olmayacağı tartışılabilir.

Konumuzdaki incelik, yedek akçelerin sâfi kârdan ayrılmış olması ve onun bir cüz'ü mahiyetinde telâkki edilmesinden ileri gelmektedir. Kanatımızca bu telâkki, sermaye şirketlerinde otofinansman yoluyla gelişmeyi önliyecek mahiyettedir.

F) YEDEK AKÇELERİN TAKİP HUKUKU BAKIMINDAN DURUMU :

I — Şirket Borçları : Şirketin malvarlığı genellikle üçüncü şahıslara (alacaklılara) karşı bir teminat teşkil etmektedir. Alacaklılar, alacaklarını şirketin varlığını haczetmek ve paraya çevirtmek suretiyle icra yoluyla alabilirler.

Şirket, ortaklarına veya üçüncü şahıslara borçlu olabilir. Bu takdirde bu iki çeşit alacaklı arasında takip hukuku yönünden yekdiğerine sağlanan bir öncelik mevcut bulunmamaktadır. Bununla beraber, şirketten alacaklı olan ortak, şirketin ödeme gücünü daha iyi bilebileceğinden diğerk alacaklıların harekete geçmesinden önce kendi alacağını öncelikle alması veya ilk sıraya haczini koyması mümkündür. Diğerk taraftan, ihtiyari yedek akçeler, şirketin bünyesine malvarlığı şeklinde intikâl ettirilmemiş olabilir. Bilhassa «dağıtılmamış kârlar» veya «ortak alacakları» namı altında açılan hesaplara istinaden şirket, diğerk alacaklıların harekete geçmesinden önce dağıtılmamış kârın dağıtımını veya ortaklarına hemen yapabileceği bir ödemeyi mümkün kılan zemin hazırlamaktadır.

II — Şirket Ortaklarının Şahsî Borçları :

Şirket ortağından şahsen alacaklı olan kişiler ortak aleyhine takibe geçerek haklarını üç şekilde alabilirler:

- a) Ortağın şirket dışındaki bütün mallarından haczen alabilirler.
- b) Şirketin bilânçosu gereğince o ortağa düşen kâr payından veya şirket fesholunmuşsa tasfiye payından de haczen alabilirler.
- c) Şirket ortağının şirketteki hisselerini haczettirmek suretiyle haklarını alabilirler. (TK : 145)

Örneğin pay sahibinden alacaklı olan kişi pay sahibinin hiç bir varlığını bulamamış ancak şirkette pay sahibi olduğunu tesbit etmişse o takdirde ortağın kâr payını veya şirketteki hissesinin haczine tevessül etmek suretiyle hakkını almaya çalışacaktır.

1) Hisse haczi : Alacaklı hisse haczini tercih ettiği takdirde, pay sahibi olan ortağın elindeki hisse senedinin «hamile» veya «nama» muharîr olmasına göre iki şekilde haciz yolu mevcuttur:

- a — Hamile yazılı hisse senedinin haczedilebilmesi için bunların menkul bir mal gibi borçlunun elinden alınması, zilyetliğine son verilmesi gerekecektir. Çünkü, borçlu ortak bunları dilediğine teslim etmekle devretmiş sayılır. (Tk : 415).
- b — Nama yazılı hisse senetlerinin haczi için menkul bir mal gibi borçlunun elinden alınması gerekmez. Çünkü, nama yazılı hisse senetlerinin başkasına devredilebilmesi için genellikle hisse senedinin devrini gösterir bir cironun yapılması ve senedin devralana tesliminden sonra şirketin buna muvafakat etmesi ve ayrıca pay def-

terine kaydetmesi gerekmektedir. Pay defterine kaydedilmekle eski ortak ayrılmakta ve devralan kimse, hisse sahibi olabilmektedir. (TK : 416, 419) Bu itibarla, alacaklının İcra İflâs Kanununun 89 uncu maddesine tevfi kan şirketteki payına haciz koydurması ve hisse devrini hacizle yasaklaması halinde alacaklı hakkını hisse senedinin satışından istihsal edebilecektir.

2) **Kâr payının haczi** : Alacaklı hisse haczi yerine kâr payının haczini tercih edebilir. Bu takdirde şirketin ihtiyarî yedek akçe dağıtımını yapmıyarak o ortağa ait kâr payı hissesini ayırması ve icra dairesine tevdi etmesi gerekir. Çünkü, yedek akçe şirket sâfi kazancından ayrılan bir paradır. Ve bu sebeple, şirket ortaklarının kâr payını etkiliyecektir. Bu itibarla, haczi bertaraf edebilecek bir yorumda bulunmak maksada uygun düşmez, kanaatindeyim. Aksi düşünüldüğü takdirde, haczi akim bırakmak için yedek akçelerin ayrılması yoluna giden bir şirket alacaklıyı mutazarrır edebilir. Buna mukabil şirket bu yedek akçe ayırımına statüsü icabı kanunen mecbur olduğunu ifade edebilir. Bu iki menfaat çatışmasında korunması gereken tarafın hangisi olması lâzım geleceğini düşünmek icap edecektir. Meseleyi şirket açısından ele alarak otofinansmanı korumak endişesiyle çözümlersek, kötü niyetli ellerde bulunan şirket bu hakkını suistimâl edebilir. Örneğin, şirket yedek akçe ayırmak suretiyle haczi bertaraf ettikten sonra lüzumu kalmadığından bahisle ortaklara iade edebilir veya örtülü yollarla yedek akçeleri şirket ortaklarına dağıtabilir. Bu durumda şirket hesaplarına vakıf olmıyan alacaklı hukuken korunmuş olamaz. Yukarıda açıkladığımız mütalalar dikkate alınarak ve munzam (yatırım yeri belirli) kanunî yedek akçeler dışında kalan diğer akçeler ayırımının, haciz karşısında hükümsüz olduğunu kabul etmek icap eder, kanısındayız.

Sizin Bankanız

TÜRKİYE
HALK
BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

BANKALARDA MEVDUAT İŞLERİ

Vedad ONUR

I — Mevduatın Tarifi, Mahiyeti, Bankacılık ve Millî Ekonomi Alanlarındaki Önemi

Belli bir vade sonunda veya istenildiği zaman geri alınabilmek üzere gerçek ve tüzel kişiler tarafından bankalara yatırılan paralara «Mevduat» denir. Bu paralar bankalarda, alacaklı cari hesaplar, tasarruf mevduatı ve küçük cari hesaplar gibi çeşitli adlar taşır.

Bankalara tevdi edilen esham ve tahvilât, altın ve gümüş gibi kıymetler de «Serbest Mevduat» ismi ile anılır. Bunlar ile, bahsimiz konusu olan mevduat arasında bir benzerlik varsa da, muhafaza edilmek ve kupon bedeli, faiz, temettü ve saire gibi gelirleri tahsil olunmak üzere kabul olunan bu kıymetlerin bankaca kullanılması mümkün ve vârid değildir. Halbuki bankalar, nakdî mevduatı kullanmak, işletmek maksadı ile alırlar. Nakdî mevduatın izleri, blânçonun pasifinde, mevduat ve alacaklı cari hesaplarda görülür. Eğer banka, serbest mevduatın hesaplarını ve kayıtlarını muhasebe içi defterlerde yürütüyorsa, serbest mevduatın izleri nazım hesaplardadır.

Kredi muamelelerinde kullandıkları paraların büyük kısmını teşkil etmesi bakımından mevduatın bankalar için önemi büyüktür. Kuruluş maksadı ne olursa olsun hiç bir banka mevduat kabul etmekten müstağni kalmaz. Bilindiği gibi bankalar, kuruluş maksatlarına göre yapacakları muameleler için malî kaynaklara muhtaçdırlar. Bu kaynakların mikdarı muamelelerinin genişliği ile orantılıdır. Muamele münasebetinde bulunduğu çevre ne kadar dar olursa olsun her banka gerek işlerini görmek, gerekse müşterilerine güven telkin etmek için az ve ya çok bir kuruluş sermayesine sahiptir. Ancak bankalar sermayelerinin önemli kısmını gayr-ı menkullere ve iştirâklere bağladıkları için kredi muamelelerini mevduat şeklinde topladıkları paralarla görürler.

Mevduatın millî ekonomiye olan hizmeti de büyük bir önem taşır. Halkın elinde, dışden tırnakdan arttırılmak suretiyle, toplanan tasarruf

paralarının doğrudan doğruya bir işletme unsuru olarak kullanılması çoğunlukla mümkün değildir. Zira herkes parasını bir işde kullanmanın yollarını bilmediği gibi bu mevzuda tecrübe ve ehliyet sahibi olsa bile tasarruf edilen para bir teşebbüs için işletme sermayesi teşkiline yetmiyebilir. Bir çok zahmet ve fedakârlıklarla elde edilen bu paranın âtıl bir halde kalmasının millî iktisat bakımından taşıdığı mahzura mukabil şuursuzca şuraya buraya saçılarak israf edilmesinin de ahlâk nokta-i nazarından zararlı olduğu söz götürmez.

İşte parça parça verimli olmıyan bu paraların mevduat şeklinde bankalarda toplanarak kredi yolu ile veya teşebbüs ve işletmelerin beslenmesi suretiyle iş sahasına intikâli, büyük ve kârlı işlerin başarılmasına imkân vererek istihsalin ve millî servetin artmasına hizmet eder.

II — Tevdiatda Devlet Müdahale ve Himâyesi

Bankaların çalışmaları önceleri devletlerce kayıtlara bağlanmış değildi. Bankacılık, diğer ticaret çeşitlerinden farklı olarak kurulmaz ve muameleleri diğer ticaret nevi'lerinden farklı olarak yürütülmezdi. Her hangi bir ticaret evi nasıl ticaret hukukuna göre kurulur ve o şartlar içinde çalışırsa bir banka da aynı şartlar dahilinde doğar ve yaşardı. Bu serbestliğin zamanla önemli mahzurları görülmesi, devletleri, bankacılık faaliyetlerine müdahaleye sevk etmiştir. Esasen 19 uncu Yüzyılın liberâl zihniyetine rağmen Batı memleketlerinde beliren müdahalecilik eğilimleri, Birinci Cihan Savaşından sonra meydana gelen ekonomik bunalımların tesiri ile daha da genişliyerek Dünyanın bir çok yerine yayılmış bulunuyordu. Bu cerayanın etkisi ile bir çok memlekette bankacılık faaliyetlerinin de tedricen kayıtlara bağlanmasına girişilmiştir. Bankacılık üzerindeki devlet murakabesine teallük eden, muhtelif memleketlerdeki, tatbikat arasında mevduat'ın önemli bir yer tuttuğunu, özellikle tasarruf mevduatının geniş bir himâyeye mazhar olduğunu görüyoruz. Bilfarz Birleşik Amerika'da bu çeşit mevduatın sigorta ettirilmesi, yine bazı memleketlerde bankaların ancak Merkez Bankası adına tasarruf mevduatı alabilmeleri gibi hükümler bu cümledendir.

Başka memleketlerde olduğu gibi, evvelce takyidâta tâbi olmıyan memleketimizdeki bankacılık çalışmaları da, bil'ahare, bir çok yönden kayıtlara bağlanma yoluna gidilmiştir. Devleti buna sevk eden sebeplerden biri memleketde evvelce kurulmuş olan bankalardan bazılarının ciddi sarsıntılara uğramak suretiyle zor duruma düşmüş olmaları, diğeri de devletin, bankacılık alanındaki kişisel teşebbüsleri zayıf bularak, ferdin dolduramadığı boşlukları kendisi doldurmak istemesidir.

Bir taraftan, mevduata halkın rağbetini artırmak suretiyle millî tasarrufun teşvik edilmesini, diğer cihetten de sermayeye muhtaç olduğu teminatı bahş ederek bankaların kuvvetli temeller üzerinde çalışıp ge-

lişmesini hedef tutan bankacılık üzerindeki devlet müdahalesinin ilk belirtisini 10/6/1930 tarih ve 1711 sayılı **Tasarruf Sandıkları Kanunu** teşkil eder. Bu kanunla tasarruf sandıklarına ait mevduata bazı teminat, imtiyaz ve muafliklar tanınmıştır.

Müteakiben, tevdiatda devlet himayesini tasarruf dışındakilere teşmil ederek bankaların mevduat kabul edebilmelerini belli şartlara bağlayan 1933 tarih ve 2243 sayılı **Mevduatı Koruma Kanunu** çıkarılmıştır.

Bundan sonra yine aynı yıl zarfında çıkarılan 2279 sayılı ve 8.6.1933 tarihli **Ödünç Para Verme İşlerine Dair Kanun**, bir taraftan mevduata uygulanacak faizin nisbetlerini tayin ederken bir yandan da, ödünç para verme işleri ile meşgul olan gerçek ve tüzel kişilerin Hükümetten izin almalarını zorunlu kılmak, ödünç verilecek paraların âzamî faiz nisbetlerini göstermek, tefecilik ile uğraşanlar için cezaî müeyyedeler koymak gibi hükümler getirmiştir.

Bil'ahare bütün bu şartları daha şumullü bir surette içine alan 2999 sayı ve 1/6/1936 tarihli ilk **Bankalar Kanunu** çıkarılmıştır. Bu kanun, tevdiatın kabulüne, kullanılmasına ve tevdiattan kurulacak karşılıklara ve saireye müteallik hükümleri ile büyük bir boşluğu doldurmuştur. Aynı zamanda 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanununu da kaldıran Bankalar Kanununun bazı hükümleri daha sonra 4196 ve 6112 sayılı kanunlarla değişiklik görmüştür.

Mevduatı korumak ve teşvik etmek üzere çıkarılan kanunları sa-yarken tasarruf mevduatı faizlerini gelir vergisinden kısmen muaf tutan 193 sayılı kanunu da zikretmek lâzımdır.

Bankalar kanunu zamanına göre önemli değişiklikler getirmekle beraber yirmi kûsur yıllık tatbikatın verdiği tecrübelerle nazaran bilhas-sa kredilere teallük eden hükümleri bakımından memleketin iktisadî ve malî alanlarda kaydedilen gelişmelerin doğurduğu yeni ihtiyaçlara ye-terli olmadığı, bu sebeple de kendisinden beklenen fonksiyonları ya-pamaz hale geldiği görülerek bu kanunun yerine geçmek üzere 23/6/1958 gün ve 7129 sayılı yeni Bankalar Kanunu tatbik mevkiine konmuştur.

Bu kanunun da bazı hükümleri, 1961 yılında çıkan 153 ve 301 sayılı kanunlar ile tadile uğramıştır.

Şimdi yukarıda zikredilen kanunların halen yürürlükte bulunan önemli hükümlerini inceliyeceğiz.

A — 10/6/1930 Tarih ve 1711 Sayılı Tasarruf Sandıkları Kanunu

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, mevduatın murakabesi konusunda ilk defa çıkarılan 1711 sayılı kanun, bir taraftan halk tasarrufunu teşvik ve himaye eden, bir yandan da bankaları bazı kayıtlara bağlayan önemli hükümler getirmiştir.

1) Kanunun I inci maddesinde: «Hususi idare ve belediyelere bu kanun dairesinde hükmi şahsiyeti haiz tasarruf sandıkları açmaya müsaade edilebilir» hükmü mevcuttur. Buna nazaran bu daireler dışında hiç bir kimse veya teşekkül böyle bir yetkiye sahip bulunmamaktadır. Ancak, kanunun II inci maddesi ile, bu kanunun hükümlerini kabul ettikleri takdirde yalnız millî bankalara, hükümetin izni ile bağımsız tasarruf sandıkları veya tasarruf sandıkları servisleri vücade getirme imkânı tanınmıştır.

2) Kanunun 3 üncü maddesi ile tasarruf sandıklarına şahıslar ve müesseseler tarafından yatırılan tevdiat Devletin zımân ve kefâleti altına konmuştur.

3) Kanunun 4 üncü maddesi ile tasarruf mudilerine tanınan bir imtiyaz, bir kimseye ait tasarruf mevduatının 1000 liralık kısmının -fai-zi hâriç- hacz olunamayacağı keyfiyetidir.

4) Tasarruf sandığı, tasarruf cüzdanı ve tasarruf mevduatı veya buna benzer ünvanlar, Hükümetin muvafakati olmadıkça bir banka veya müessese tarafından kullanılamaz (Madde: 5).

5) Kanunun 8 inci maddesi ile, tasarruf sandıklarına ait muameleler ile bunlara taâllük eden evrak ve senetler her türlü vergi, damga ve sair resimlerden muaf tutulmuştur. Ancak bunlardan, Damga resmine ait hüküm 488 sayılı ve 1/7/1964 tarihli kanunun, (Damga vergisinden istisnâ edilen kâğıtlar) bölümünün (Kurumlarla ilgili kâğıtlar) kısmındaki II inci maddesi ile takyit edilerek bu istisnâ, sadece 1711 sayılı Kanun gereğince il özel idareleri ve belediyelerce kurulan tasarruf sandıklarının tüzüklerinde açıklanan işlemler ile ilgili kâğıtlara inhisar ettirilmiştir.

6) Tasarruf sandıklarına ait bütün paralar devlet malı hükmündedir (Madde: 9). Bunları çalanlar, ihtilâs edenler, zimmete geçirenler veya her ne suretle olursa olsun sui-istimâl edenler hakkında, devlet malları hakkında işlenen suçlara ait cezalar uygulanmak üzere kanunî kovuşturma yapılır.

B — 23/6/1958 Tarih ve 7129 Sayılı Bankalar Kanunu

1) Kanun yapıcısı, rastgele kimselerin banka adı altında bir müessese vücade getirerek mevduat toplamasına manî olmak üzere gerek Türkiye'de kurulan gerekse yabancı memleketlerde kurulup Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyette bulunan bankaların az çok önemli bir sermayeye ve malî kudrete sahip olmalarını istemiştir. Bu maksatla özel bankaların asgarî bir sermaye ile ve ancak anonim şirket şeklinde kurulabileceği esasını koymuştur. Yalnız, kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut millî bankalar ile aynı tarihte Türkiye'de şubesi bulunan yabancı bankalar, özel kanunlarla teşkil olunan veya sermayesi-

nin tamamı yabancı bir devlete ait bankalar ve İstanbul Emniyet Sandığı anonim şirket kaydının dışında bırakılmıştır (Madde: 3 ve 6).

2) Mücerred banka ünvanı ile kurulan bir teşekkülün mevduat toplamasına meydan vermemek maksadiyle, Kanunun 12 ve 13 üncü maddeleri uyarınca, gerek Türk kanunlarına göre kurulmuş, gerekse yabancı memleketlerde kurulup da Türkiye'de şube açmış olan bankalar, Maliye ve Ticaret Bakanlıklarına birer beyanname vererek mevduat kabulüne ve bankacılık işlemlerine başlamak üzere izin almıya mecbur tutulmuştur.

3) Mevduat kabulü için Hükümetten müsaade alınması şart koşulduktan başka, mevduat rakamları arasında tasarruf mevduatına hususî bir önem verilerek, bu çeşit mevduatın, bankanın sermaye ve yedekleri toplamının muayyen nisbetini aşmaması ön görülmüştür. Bu suretle bankaların öz kaynakları ile tasarruf mevduatı arasında bir nisbet kurulmuş oluyor. Bankanın sermaye ve yedek akçeleri mevduatın bir nev'i garantisi demek olduğundan tasarruf mevduatı ile sermaye ve ihtiyatlar arasında böyle bir nisbet kurulması zaruridir. Bir emniyet tedbiri olan bu hüküm ile bankaların sınırsız bir şekilde tasarruf mevduatı kabul etmeleri, dolayısıyla de tahammül edemeyecekleri derecede borç ve taahhüt yükü altına girmeleri önlenmek istenmiştir.

Kanunda, bu maksatla tedvin edilen 28 inci maddeye nazaran bir bankanın alabileceği tasarruf mevduatı toplamının, ödenmiş veya Türkiye'ye tahsis edilmiş sermayesi ile yedek akçeleri mecmuunun:

- 2 milyon liradan 5 milyon liraya kadar olan bankalarda 7 mislini,
- 5 milyon liradan 10 milyon liraya kadar olan bankalarda 8 mislini,
- 10 milyon liradan 25 milyon liraya kadar olan bankalarda 10 mislini,
- 25 milyon liradan 50 milyon liraya kadar olan bankalarda 12 mislini,
- 50 milyon liradan daha fazla olan bankalarda 15 mislini

geçemez.

Bankaların, yukarıdaki nisbetler üstünde tasarruf mevduatı alabilmeleri, ancak, maddenin ikinci paragrafı hükmünce, kabul edilecek fazla mevduatın yarısının, 33 üncü madde dahilinde T. C. Merkez Bankasına yatırılması ile mümkündür.

Bankalar Kanununun 29 uncu maddesinde T. C. Ziraat Bankası ile İstanbul Emniyet Sandığının alabilecekleri tasarruf mevduatı toplamının bu iki müessesesinin sermaye ve yedekleri mecmuununa göre hesaplanacağı hükmü mevcut olmak itibarıyla, bu iki teşekkül tasarruf mevduatı bakımından bir banka sayılmıştır. Bunun sebebi İstanbul Emniyet Sandığının hukuken bağımsız olmayıp, 3202 sayılı T. C. Ziraat Bankası Kanununun 25 inci maddesi hükmünce mezkûr bankaya ve O'nun murakabesine tabî olmasıdır. Ayrıca 1711 sayılı Tasarruf Sandıkları Kanununun II inci maddesi ile de Sandık, T. C. Ziraat Bankasının kefâleti altına konmuştur.

4) Bankalar Kanununun 24 üncü maddesinde, gerek bu kanuna ve gerek özel kanunlara göre mevduat kabulüne izin verilenlerden başka hiç bir gerçek ve tüzel kişinin aslen veya fer'an meslek edinerek mevduat alamıyacağı hükmü yer almıştır. Ancak 25 inci maddede, resmî ve hususî daire, müessese ve şirketler ile mesleki teşekküllerin, munhasıran memur ve müstahdemlerine sıhhi ve sosyal yardım, ihtiyat ve tasarruf sağlanması maksatları ile kuracakları sandıklarda, kendi üyelerine ait olmak üzere mevduat alınabileceği belirtilmek suretiyle 24 üncü maddedeki yasak hükmünde bir istisnâ kabul edilmiştir. Adı geçen teşekküllere ait, söz konusu sandıklar mesleki ve sosyal hizmetler yanında tasarruf sandığı hüviyetini de taşımaktadır. 25 inci maddenin getirilmesi ile, aynı zamanda, Tasarruf Sandıkları hakkındaki 1711 sayılı Kanunun, yalnız mahallî idareler ve belediyelere, tüzel kişiliği haiz tasarruf sandıkları kurabilme yetkisini tanıyan, I inci maddesi hükmüne bir genişlik verilmiş oluyor.

24 üncü maddenin sevkine sebep şudur: Bilindiği gibi memleketimizde mevduat kabulü nizâmen ve teâmülen yalnız bankalara verilmiştir. (*) Mevduat kabulü yetkisinin umumiyetle bankalara hasır edilmesi, bu teşekküllerin hem bir güven müessesesi olmaları, hem de kanunî murâkabe altında bulunması ile ilgilidir. 24 üncü madde hükmü ile mevduat, devamlı murakabe altında çalışan, emniyetli ellerde toplanmak istenmiştir.

5) Bankalar Kanununun 26 ıncı maddesi bankalardaki mevduatın resmî mevduat, ticarî mevduat, bankalar mevduatı ve tasarruf mevduatı diye, hesaplarda dört ayrı gurup altında gösterilmesini ve bunların vadeli ve vadesiz olarak ayrılmasını emretmektedir. Bir yıl ve daha fazla vadeli mevduat, vadeli mevduat sayılmıştır. Kanunun adı geçen maddesinde bu dört çeşit mevduat aşağıdaki şekillerde ta'rif edilmiştir:

a — Resmî Mevduat

Genel ve kısmî bütçeli daire ve müesseselere, mahallî idarelere, kanunla kurulmuş döner sermayeli teşekküllere, mahkemelere, icra ve iflâs dairelerine, tereke hâkimliklerine ve kanunla kurulmuş içtimai sigorta müesseselerine ait mevduat «Resmî Mevduat» sayılmıştır.

b — Ticarî Mevduat

Her nevi ortaklıklara, tacirlerin ticarethanelerine, cemiyet, kooperatif ve birliklerin ticarî işletmelerine, iktisadî devlet teşekkülleri halindeki işletmelere veya mahallî idarelerin koydukları sermaye ile kurulmuş şirketlere ve bunlara bağlı teşebbüs ve müesseselere ait mevduat «Ticarî Mevduat» ad edilmiştir.

(*) Memleketimizde İstanbul Emniyet Sandığı da mevduat alabilmektedir. Müesseseye bu yetkiyi kendi nizamnameleri vermiştir.

c — Bankalar Mevduatı

Bankaların (İktisadî devlet teşekkülü halindeki bankalar dahil) yekdiğesine yaptıkları mevduat da bu kısımda mütalâa edilmiştir.

d — Tasarruf Mevduatı

Kanun tasarruf mevduatını tarif etmek suretiyle buna hangi çeşit mevduatın gireceğini belirtmemiş, «Diğer üç çeşit mevduatın haricinde kalan bütün mevduat tasarruf mevduatı sayılır» demekle yetinmiştir.

Bununla beraber, 1711 sayılı tasarruf Sandıkları Kanununun gerekçesinde, kanun yapıcısının, «tasarruf» mefhumu ile neyi kasdettiği hakkında fikir edinmek mümkündür. Gerekçede, aynen, «Herkesin, bilhassa memur, asker, amele -İşçi-, esnaf ve hayatını sa'yi ile kazanan halkın elinden ve dışından arttırdığı mevcudunu şahsî surette cem ve hifzedeceği emin bir yerde nemâlandırılmasını temin....» denmiştir.

Resmî ve bilhassa ticarî mevduat ile bankalar mevduatı daire, müessese, banka, tacir ve ticarethanelerin ödemelerinin karşılığını veya döner sermayelerini teşkil eder. Tasarruf mevduatı ise âile reislerinin, memurların, çiftçilerin ve öğrencilerin dışından tırnağından ayırarak **münhasıran tasarruf fikri ile** ve daha ziyade olağanüstü ihtiyaçları karşılamak üzere biriktirdikleri paralardır.

Kanun, daha fazla himayeyi iltizam ettiği tasarruf mevduatını koruyucu hükümler getirdiği içindir ki bu mevduatı diğerlerinden ayırmaya lüzum görmüştür.

6) Mevduatı koruyucu tedbirler cümlesinden olarak, Bankalar Kanununun, 153 (1961) sayılı Kanun ile değiştirilen ve 301 (1961) sayılı Kanunun I inci maddesi ile tekrar değişiklik gören, 33 üncü maddesi hükmüne göre bankalar, taahhütlerine karşı asgarî nisbeti Banka Kredilerini Tanzim Komitesi tarafından tayin olunan umumî bir dispoñibilite bulundurmaya zorunlu tutulduğu gibi, bunun dışında, T. C. Merkez Bankasında açılmış özel bloke bir hesapda munzam bir karşılık tesisile de mükellef kılınmıştır. Kanun koyucu bu madde gereğince genel bir dispoñibilite bulundurmaya emretmekle bankalara kasa kolaylığı teminini ön görmüş, munzam karşılıklarla da bir emniyet kuvvet ve unsuru vücade getirerek mevduat hesaplarını korumayı düşünmüştür. Bankalardaki mevduatın büyük çoğunluğunu, sahipleri tarafından her zaman geri alınabilecek vadesiz tevdiatın teşkil ettiği düşünülürse, muhtemel para çekme isteklerini her hangi bir zorluğa düşmeden karşılayabilme mülâhazasından mülhem bulunan böyle bir tedbirin isâbet ve faidesi kendiliğinden meydana çıkar.

T. C. Merkez Bankasında tesisi istenen munzam karşılığın, Kanunun 51 inci maddesinde sözü edilen aylık cetvellerde genel mevduatdan bankalar mevduatının tenzilinden sonra kalacak bakiyeye nisbeti, vade-

li mevduatda % 10 dan aşağı ve % 35 den fazla, vadesiz mevduatda % 20 den aşağı ve % 45 den fazla olmamak üzere, Memleketin genel ekonomik durumu göz önünde bulundurularak zaman zaman Banka Kredilerini Tazim Komitesince tesbit edilecektir. Bankalar Kanununda, karşılık hesabına alınan paraların vadesiz mevduata tekâbül eden kısmına % 3, vadeli mevduata tekâbül eden kısmına da % 4,5 faiz verileceği hükmü yer almıştır. Kanunun 34 üncü maddesi uyarınca mezkûr karşılıklar bankalarca ayrı bir hesapda gösterilir. Bunlar, mahiyet ve şekli ne olursa olsun 33 üncü maddede yazılı maksatdan başka bir husus için karşılık gösterilemeyeceği gibi hiç bir muamelede de kullanılamaz.

7) Bankalar Kanununun, mevduatı korumak maksadiyle getirdiği hükümlerden biri de müdilerin, mevduatlarını diledikleri zaman bankalardan nakden geri almak hususunda mutlak bir hak ve yetkiye sahip olmalarıdır (Madde: 30). Ancak Borçlar Kanununun rehinlere ve alacağın devir ve temlikine ait hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler, yüklediği mükellefiyetler ve müdi ile banka arasında vade ve ihbar müddetine ait olmak üzere kararlaştırılan şartlar mahfuz tutulmuştur.

Müdiin, parasını dilediği zaman bankadan geri alabilme hususundaki hakkı, buna karşılık bankanın da böyle bir isteği yerine getirmek mecburiyeti, asıldır. Bu hüküm, vadesiz mevduat için kesin mahiyettedir. Vadeli ve ihbarlı mevduata gelince; kanun, vade ve ihbar müddetleri hakkında kararlaştırılan şartları mahfuz tuttuğuna göre bu çeşit mevduat, bu müddetler içinde çekilmek istenirse banka, ödeyip ödememekte muhtârdır. Şu kadar ki; maddede de mevcut, müdi ile banka arasında kararlaştırılan, vade ve ihbar müddetine ait şartların mahfuz bulunduğuna dair hüküm, bir bakıma da, müdiin, dilediği zaman parasını geri alma hakkının takyidi mahiyetinde sayılmamak lâzımdır. Zira bahis konusu şartı, muamelenin başlangıcında tayin ve tesbit eden, müdiin irâde ve arzusudur.

30 üncü maddede: «Diğer kanunların verdiği yetkiler» diye ifade edilen hükmün şumulüne giren istisnalar şunlardır:

- a — 1711 sayılı Tasarruf Sandıkları hakkındaki kanun hükmünce 1000 liraya kadar olan tasarruf mevduatı hariç olmak üzere bankalardaki mevduatın haczi kabil olduğuna göre; üçüncü bir şahıs veya alacaklı lehine haciz konan mevduat, sahibine ödenemez.
- b — Başka bir kimseye kefâlet maksadiyle karşılık gösterilerek teminat durumuna giren mevduat, kefâlet kalkmadıkça mevduat karşılıklı avans muamelelerinde rehin hükmüne giren mevduat da borç ödenmedikçe müdilerine ödenmeyeceği gibi Medenî Kanununun 355-358 inci maddelerinde yazılı hallerde «hacr» altına alınan ve bu durumları ilgililerce resmî belgelerle bankaya bildirilen kimselere ait mevduat da, ta'ipleri halinde sahiplerine geri verilemez.

- c — Reşid olmıyanlar adına açılmış mevduat hesaplarından, reşid olmıyan hesap sahibine doğrudan doğruya ödeme yapılamaz.
- d — İcra ve İflâs Kanununun 317-329 uncu maddelerinde yazılı «fevkal'âde hallerde» ve özellikle iktisadî buhran zamanlarında Bakanlar Kuruluca muayyen bölgelerdeki borçlulara tediyelerini geciktirmek ve durdurmak hususunda mühlet verilmesi halinde, bu bölgelerde bulunan bankalar-daki mevduatın sahipleri de söz konusu mehil zarfında mevduatlarını geri alamazlar.

8) Bankalar Kanununun 27 inci maddesi ile tasarruf mevduatı sahipleri, mevduatlarının % 50 sine tekâbül eden bir mikdar için bu mevduatı kabul etmiş olan bankanın aktifinde mevcut bütün kıymetler üzerinde imtiyazlı alacaklı sayılmıştır. Bankanın iflâsı halinde tasarruf mevduatının imtiyazlı kısmının, tasfiye sonu beklenmeksizin sahiplerine ödenmesi mecburîdir.

Yalnız tasarruf müdileri için böyle bir imtiyaz tanınmasının sebebi şudur: bilindiği ve biraz önce bilmünasebe belirtildiği gibi tasarruf mevduatı halkın dışından tırnağından arttırarak biriktirdiği paralardan meydana gelmektedir. Tasarruf müdilerinin çoğu, ticarî mevduat sahipleri gibi, bankalarla yakından ilgilenemiyen ve onları kontrol edebilecek durumda bulunmıyan kimselerdir. Bu yüzdendir ki; böyle bir imtiyaz tanınmak suretiyle bu kısım mevduat eshabının hakları korunmak istenmiştir.

9) Mevduatın korunmasına Devletin verdiği önemin bir delili de Bankalar Kanunu ile diğer kanunların bankalarla ilgili hükümlerine ait tatbikatın yeminli murakıplar tarafından kontrol edilmesidir (Madde: 61)

İmtihanla ve ayrıca Ankara'da Asliye Ticaret Mahkemesi önünde yemin ettirilerek göreve alınan bu elemanlar bankalar ile bankaların teşebbüs ve ortaklıklarında, adı geçen kanunların hükümleriyle ilgili görecekları bütün bilgileri ve her çeşit evrak, kayıt ve defterleri isteyip incelemeye yetkili, bankalar ve bankalarla ilgili teşebbüsler de, istenen bilgileri vermek ve evrak, kayıtlar ve defterleri tetkike hazır bulundurmakla mükelleftirler. Bu teşebbüslerin dışında olarak devlet daire ve müesseseleri, Banka Kredilerini Tanzim Komitesi, Bankalar Birliği ve benzeri teşekküller ile risk santralizasyonu teşkilâtı da istenecek bilgileri, gizli de olsa yeminli murakıplara vermeye mecburdurlar.

Kanun, yeminli murakıplardan başka muayyen hallere munhasır olmak üzere hususî murakıplar da ihdas etmektedir. Buna cair olan 62 inci maddeye nazaran; mevduat alma yetkisi geçici veya sürekli olarak kaldıran, yeminli murakıplarca yapılan inceleme sonunda malî bünyesinin taahhütlerini karşılıyamıyacak derecede zayıflaması veya bu vaziyetin tahakkuk etmek üzere olduğunun tesbiti sebepleri ile Kanunun 60 inci maddesi gereğince haklarında Hükümet yetkisi kullanılan, Ba-

kanlar Kanunu ile konulan muayyen icaplara aykırı hareketleri yüzünden 65, 66 ve 71 inci maddeler uyarınca sürekli veya geçici olarak çalışmadan men'edilme isteği ile mahkemeye verilen, mahkeme kararı ile sürekli veya geçici olarak faaliyetten men'ine hükmolunan ve genel kurul kararı ile veya sair sebeplerle tasfiyesine karar verilen bankalar nezdinde bir veya müteaddit hususi murakıp tayin edilebilir. Hususi murakıplar, ilgili bankaların bütün muamelelerini ve kayıtlarını kontrol etmek, tevdiat sahiplerinin haklarını korumak üzere alınması gereken tedbirleri derhal Bankaların yönetim kuruluna, tasfiye memurlarına tavsiye ve Maliye Bakanlığına arz etmekle görevlidirler.

Yukarıdaki açıklamalar gösteriyor ki hususi murakıpların vazifeleri muayyen ve dolayısıyla yetkileri de sınırlıdır.

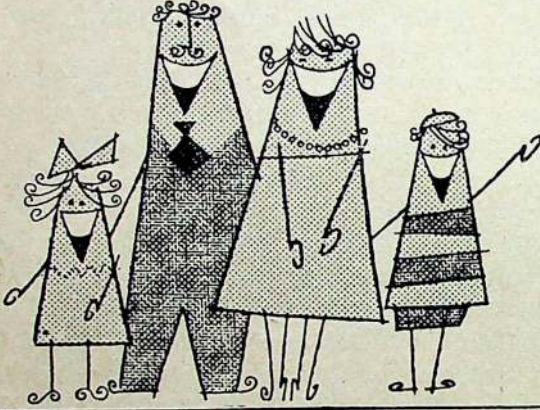
10) Bankalar Kanunu, yukarıdaki maddede yazıldığı üzere, özel bir teşkilât ile bankaların faaliyetlerini murakabe altında tuttukdan başka bu müesseseleri; belli zamanlarda, gerek kendi ortaklarına, gerekse, aralarında, birinci derecede himâye edilmek istenen mevduat sahiplerinin önemli bir yer tuttuğu üçüncü şahıslara, mümkün olduğu kadar sıhhatle hesap vermeye mecbur tutmuştur. Bu maksatla sevk edilen 51 inci madde gereğince bankalar, üç aylık hesap hülâsalarını ve yıllık bilânço ve kâr ve zarar hesaplarını Ticaret Bakanlığı ile T. C. Merkez Bankası ve Bankalar Birliğinin mütalâalarına istinaden Maliye Bakanlığınca tesbit edilecek formüle uygun bir şekilde tanzim etmek bilânçolarını biri resmi gazetede olmak üzere en az iki gazete ile yayınlamak mecburiyetindedirler.

11) Bankalar Kanununun mevduatı teşvik maksadiyle ön gördüğü bir tedbir de, 32 inci madde ile, yalnız tasarruf mevduatı için ikramiye tertibi hususunda bankalara yetki vermesidir. Mevduat ikramiyeleri ve tasarruf tevdiatı sahiplerine sağlanan menfaatlerle ilgili tatbikatın bankalar arasında meslek vekâr ve ciddiyeti ile bağdaşamayacak bir rekâbet konusu haline gelmesi yüzünden, bu ödemelerin devamlı surette arttığı ve sonuç olarak kredi maliyetlerinin yükseldiği bir gerçektir. İşte bu mahzurların önlenmesi için, ikramiye mevzuunun kanun hükümleri ile tanzim suretiyle konuya mazbut bir tatbik şekli verilmesi düşüncesi, söz konusu maddenin tedvininde başlıca âmil olmuştur. Bu maddeye nazaran, ikramiye şeklinde müdilere sağlanacak menfaatlerin miktarı ve nisbeti ile şekil, şart, mahiyet ve çeşitleri Bankalar Birliğinin mütalâası alınarak Banka Kredilerini Tanzim Komitesi tarafından tesbit olunur.

C — 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu

Kanun yapıcısının mevduatı teşvik maksadının bir nişânesi de, Gelir Vergisi Kanununun 22 inci maddesinin 2 numaralı fıkrası gereğince, tasarruf mevduatı karşılığında bir takvim yılında ödenen faizlerin iki yüz lirasının vergiden muâf tutulmasıdır.

Florürlü diş macunu

ipana
fluorid
DIŞ MACUNU

Diş etlerini kuvvetlendirir
Diş minelerini sertleştirir
Çürümeleri önler

FRANSA'DA İHRACAT KREDİ SİGORTASI

Tarık B. SESYILMAZ

I. Kanunî Esaslar :

Fransa'da ihracat kredi sigortasının uygulanmasına 1928 yılında başlanmıştır. Ancak, oldukça sınırlı bir nitelik taşıyan bu sistemin, devlet kuruluşlarının işlemlerinden başka özel ticarî teşebbüslere de uygulanması için 1936 yılına kadar beklemek gerekmiştir.

Bununla beraber, Fransa'da ihracat kredi sigortası bakımından asıl gelişme İkinci Dünya Savaşından sonra olmuş ve Coface'a yeni bir şekil verilmesinden sonra meydana gelmiştir.

Bu maksatla, bir çok kanun ve kararnameler yürürlüğe konulmuştur. Hâlen, bunlardan 2.12.1945 tarihli 45-015 sayılı, 5.7.1949 tarihli 49-874 sayılı ve 23.12.1964 tarih, 64-12.78 sayılı kanunlar ile 1.6.1946/46-1332, 16.4.1948/48.719 5.7.1949/49-1077, 16. 3. 1957/57-317 ve 318, 30.10.1963/63-1074, 30.4.1964/64-380, 381 ve 12.4.1967/67-342,343 tarih ve sayılı Kararnameler, 16.4.1948, 21.5.1964 6.2.1968 tarihli Bakanlık Kararları ihracat garantilerine ait esasları tesbit etmiş bulunmaktadır.

II. Kuruluş :

1928 yılında kurulmuş olan «Compagnie Française d'Assurance pour le Commerce Exterieur» (Coface), Fransa'da ihracat kredi sigortası işlemlerini yürütmekle görevli bir ortaklıktır. Bununla beraber, adigeçen ortaklık 9.3.1944 tarihli Kanuna dayanılarak yürürlüğe konulmuş bulunan 16.3.1946 tarihli bir Kararname ile reorganize edilmiş ve devlet kontrolü altına alınmıştır.

Coface'ın sermayesi 2,5 milyon Fr. F., yedek akçeleri tutarı da 29 milyon FrF. dir Sermayesi büyük ölçüde devletleştirilmiş bankalar ve sigorta ortaklıkları elinde bulunmaktadır. (6) Bunlar arasında «Le Caisse des Dépôts et Cansignations, Le Crédit National, La Banque Française du Commerce Exterieur ve «La Societé Française d'Assurance pour favoriser le Credit en büyük paya sahip olan önemli ortaklardır.

Coface'ın devlet hesabına vermiş olduğu garantilerle ilgili giderler ve bunlara ait hasar tazminatları Hazinece ayrılmış bir fondan ödenir. Bundan başka, Coface tarafından kendi hesabına sigorta edilmiş ticarî rizikoların mali sonuçlarının olumsuz olduğu yıllarda Coface devlet garantisinden istifade eder. Ancak, bir hesap yılında meydana gelen zararın elde edilen primlerin % 10 unu geçtiği haller için verilmiş olan bu garantiye karşılık, Hazine kâr elde edilen yıllarda tahakkuk eden primlerin % 5ini alır.

Coface, iktisadî birlikler temsilcileri ile dış ticaret ve sigorta alanında uzman kişilerin de yer aldığı onbeş kişilik bir yönetim kurulu tarafından idare edilir. Bununla beraber, Coface'ın kendi hesabına yapmış olduğu sigorta işlemleri dahi devlet kontrolü altındadır ve Hükümet tarafından atanmış bir Komiserin bu hususta veto hakkı vardır. Öte yandan, Coface'ın devlet hesabına teminat verdiği siyasî rizikolar ile âfet ve para sistemlerine ait rizikoların ve olağanüstü ticarî risklerin sigorta edilebilmesi için «Commission des Garanties et du Credit au Commerce Exterieur» (Dış Ticaret Kredi ve Garantileri Komisyonu) nun olumlu görüşünün alınmış olması zorunludur. Ayrıca, bu işlemler için uygulanacak esaslar ve alınacak primler de adigeçen komisyon tarafından tesbit edilir. Dokuzu ilgili bakanlıklar, Fransa Bankası ve «Credit National»ın temsilcilerinden ve altısı da Coface, «Banque Française du Commerce Exterieur» ile diğer kuruluşlardan seçilmiş onbeş üyeden kurulu bu komisyonda yalnız ilk gruptaki üyelerin teklif ve karar verme yetkisi vardır; ikinci gruptaki üyeler ise sadece istişarî mütalâada bulunabilirler.

III. Garantiden Faydalanan Teşebbüsler :

Fransa'da ihracat garantileri verilirken gözönünde tutulan husus, teminat konusu olan kredi işleminin Anavatan veya deniz aşırı topraklar ve eyaletlerdeki bir mal veya hizmetin ihracından doğan alacakla ilgili bulunmasıdır. Bu sebeple, ihracatçı teşebbüsün yerli veya yabancı bir firma olması garanti verilip verilmemesinde rol oynamaz. Başka bir deyişle, Fransa ve Fransa'nın deniz aşırı egemenlik alanlarından ve bu bölgeler menşeli her hangi bir ihracat işlemini yapan yerli veya yabancı gerçek ve tüzel kişiliklere ihracat kredi garantisi verilebilir.

Aynı şekilde, Fransız bankaları ile yabancı bankalara ve finansman kurumlarına da, ihracat işlemlerinin veya bu işlemlerle ilgili muamelelerin finansmanı için gerçek kişiler ile özel ve kamusal tüzel kişilik şeklindeki kuruluşlara ve yabancı bankalara, finansman kurumlarına Fransa'da açtıkları krediler ve yaptıkları ikrazlar için garanti verilmesi mümkündür.

IV. Garanti konusu İşlemler :

Garanti konusu işlemlerin hacmi oldukça geniştir. Coface'ın teminatları yalnız ihraç edilen tüketim ve sermaye malları bedellerini değil, görünmeyen kalemler arasında yer alan çeşitli hizmet gelirlerini de içine alır. Bu işlemleri aşağıdaki şekilde gruplandırabiliriz :

(a) Yabancı bir ülkeye veya ister Frank Bölgesine dahil olsun ister olmasın eski Fransız sömürgelerine satılan mal ve hizmetlerin bedelleri;

(b) İşletme tesislerinin yerleştirilmesine ait hizmet giderleri gibi ihracat işlemleriyle bağıntılı mahalli harcamalar;

(c) Banka kredi ve ikrazları;

(d) Dış piyasa araştırmaları, reklâmlar, bu amaçla tesis kurulması ve ticaret fuarlarına katılma giderleri.

V. Kredi Süreleri :

Fransa'nın ihracat garantileri sisteminde de normal olarak beş yıla kadar krediler sigorta edilir ve Bern Birliğinin bu husustaki kuralına itina gösterilir. Bununla beraber, Fransa Hükümetinin kredi ve ikraz anlaşmaları imzalamış olduğu bir çok az gelişmiş ülke ve bu arada Türkiye ile Doğu Bloku devletlerine yapılan yatırım malları ile donatım araçları satışlarının sigortalanmasında daha uzun süreli garantiler verilebilmekte ve bunlardan ilk grup için 15 yıla, ikincilere de 7 yıla kadar açılan ihracat kredileri teminattan faydalandırılmaktadır.

Öte yandan, Dış Ticaret Kredileri ve Garantileri Komisyonu branşlara veya münferid işlemlere göre, beş yıllık sınır içinde garanti verilebilecek kredilerde ayrı ayrı süreler tesbit etmiştir. Kredi süreleri ihracat işleminin ve satılan malın niteliğine göre aşağıdaki ayırma tâbi tutulabilir :

(a) Tüketim malları ve yarı mâmûl satışları: Sevkten önceki rizikolarda 6 ay, ihracat garantilerinde 3-6 ay;

(b) Uzun ömürlü tüketim malları: Fabrikasyon dönemi teminatları için 6-9 ay, ihracat işlemlerinde 6-24 ay;

(c) Sermaye malları ve büyük yatırım malzemesi : İmalât dönemi garantileri verilen hallerde 2 ve ihracat rizikolarının sigortalanmasında 5 seneye, ancak yukarıda temas edilen istisnai durumlarda 7-15 yıla kadar.

Bunların dışında banka kredileri ile sermaye mallarının montajı veya diğer hizmetlerle ilgili işlemlerde kredilerin süresi duruma göre değişiklikler gösterir.

VI. Garanti Limitleri :

Coface tarafından ihracatçılara karşı deruhte edilen garantilerin limitleri işlemin Devlet hesabına veya ortaklığın kendi adına yapılmış olmasına göre değişiklik arzeder.

Gerçekten, politik rizikolar ile kambiyo ve âfet rizikoları, orta vadeli işlemlerin ticarî rizikolarının Devlet hesabına garanti edilmesi halinde her hangi bir tavan veya azamî teminat limiti çizilmemiştir. Buna karşılık, Coface'ın kendi adına sigorta ettiği kısa vadeli ihracat işlemlerinde yine toplam sigorta hacmi için bir tavan çizilmemiş olmakla beraber, her ihracat muamelesi karşılığında verilecek sigorta teminatı azamî 6 milyon FFr. olarak sınırlanmıştır.

VII. Sigorta Edilen Rizikolar :

Coface tarafından sigorta teminatı verilen rizikolar, alıcının hukuکی niteliğine, kredinin süresine, malın sevkinden önceki ve sonraki dönemlere ait olması bakımından değişiklik gösterir.

Öte yandan, ticarî ve politik rizikoların ayrılarak sigorta edilmesi her zaman mümkün değildir. Nitekim, kısa vadeli kredilere ait mukavelelerde politik rizikolarla ticarî rizikoların kombine olarak sigortalanması zorunludur. Politik rizikoların yalnız sigortalanması, sadece orta vadeli veya orta-uzun vadeli kredilerle ilgili garanti anlaşmalarında mümkündür.

Aynı şekilde, ticarî rizikoların yani alıcının ödeme gücünü kaybetmesi veya ödemelerinin gecikmesi rizikosunun sigorta edilmesi 1965 yılına kadar yalnız kısa vadeli kredilerle ilgili mukavelelere inhisar etmekte idi. Ancak, bu yıldan itibaren, orta vadeli kredili satış işlemleri de bahis konusu rizikolarla karşı sigorta himayesinden faydalandırılmaya başlanmıştır.

Nihayet, Fransa'da ticarî ve iktisadî riziko kavramları da açıklanmayı gerektiren nitelik taşımaktadır. Gerçekten, ticarî riziko, özel sektöre mensup alıcıların kısa ve orta vadeli kredili satışlardan doğan borçlarını ödeme gücünü kaybetmeleri veya ödemelerde gecikmeleri halini ifade etmekte ve öbür ülkelerle benzerlik göstermektedir. İktisadî riziko ise, Hermes garantilerindeki iktisadî riziko kavramından tamamen farklı bir anlamı taşımakta, fabrikasyon garantileri verilen hallerde ücretler ve ham veya yardımcı madde fiyatlarındaki artışlardan ileri gelen veya yeni piyasalar bulmak amacıyla yapılan giderlerden doğan zarar rizikolarını kapsamına almaktadır.

Bu açıklamalardan sonra, sigorta edilen rizikoları sevkten önce ve sevkten sonraki işlemlerle ilgili olarak, iki grupta toplayabiliriz :

(a) Malın sevkinden önceki rizikolar :

(aa) **Ticari rizikolar** : Alıcı tarafından mukavele hükümlerinin yerine getirilememesi;

(bb) **Siyasî rizikolar** : Fransız ihracat lisansının iptali sonucunda mukavelenin yerine getirilmesinin imkânsız olması veya kamu sektörüne mensup alıcıların mukavele hükümlerini yerine getirmemeleri ve bu hususta ihracatçı firmanın akti ihlâlinin bir rolü bulunmaması ve yahut alıcının memleketinde bazı politik olayların meydana gelmesi;

(cc) **Tabii âfetler** : Orta vadeli kredi işlemlerinde alıcı ülkede hüsule gelen siklon, deprem, su basması gibi tabii âfetlerden ötürü mukavele hükümlerinin yerine getirilememesi;

(dd) **Ekonomik rizikolar** : Mukavelenin ifa süresi içinde Fransa'daki fiyatların dünya piyasalarından daha hızlı artması.

(b) Malın sevkinden sonraki rizikolar :

(aa) **Ticari rizikolar** : Özel sektöre mensup alıcıların ödeme gücünü kaybetmesi veya ödemede belirli bir süre gecikmesi;

(bb) **Politik rizikolar** : Kamusal otoritelerin ödemedi kaçınması, transfer gecikmeleri ve moratoryum ilânı, harp veya devrim gibi olaylar;

(cc) **Tabii âfetler** : Su baskını, deprem gibi tabii olaylar sonuncunda mal bedelinin ödenmemesi;

(dd) **Kambiyo kur farkı rizikoları** : Gerek özel gerek kamusal kuruluşlarla yapılmış kısa ve orta vadeli kredili satış anlaşmalarında ihracat bedelinin ödenmemesinden veya geri gönderilmesinden doğan, banka garantilerinden ileri gelen kambiyo zararları.

VIII. Poliçe Tipleri :

Coface tarafından gerek kendi gerek devlet hesabına yapılan işlemlerde iki tip poliçe kullanılır. Bunlar da kısa vadeli işlemler için «global poliçeler» ve orta ve daha uzun vadeli işlemlerde de «tek spesifik poliçeler» dir.

(a) **Global poliçer** : Bu poliçelerle tüketim malları ve yarı sermaye mallarının satışları ile ilgili ticari ve ticari olmayan rizikolar teminata bağlanır. Bir yıl süreli olarak aktedilirler ve süresi sonunda taraflarca feshedilmedikleri takdirde kendiliğinden aynı süre için uzatılmış sayılırlar.

(b) **Tek-Spesifik poliçeler** : Bütün orta ve orta-uzun vadeli işlemler için bu poliçeler kullanılır. Bununla beraber, bu poliçelerle, prensip olarak, beş yıla kadar vadeli işlemler ve yalnız politik rizikolarla, transfer ve âfet rizikoları sigorta edilir. Ancak, bazı hallerde kısa va-

deli işlemlerde de bu poliçelerden faydalanıldığı gibi, kambiyo kurları ile iktisadî riziko garantilerinde de tek-özel poliçeler düzenlenir.

Bu poliçelerle, yalnız sermaye mallarının ve büyük tesislerin satışlarının sigorta edilmesi prensiptir.

Öte yandan, poliçelere eklenecek klozlarla sigorta teminatının imâ lât süresine ait rizikolara da teşmil edilmesi mümkündür.

Nihayet, tek-özel poliçeler alıcının özel müteşebbisler veya kamusal kuruluşlar oluşuna göre değişen iki tipte düzenlenirler.

IX. Prim Oranları :

Coface tarafından uygulanan prim oranları, genel olarak, alıcı ülkenin iktisadî ve malî durumuna, satılan malın niteliğine, kredilerin süresine, ithalâtçı ve ihracatçı firmanın genel iş durumuna ve poliçelerin tipine göre değişmektedir.

Aynı şekilde, ihracatçıların ticarî ve siyasî rizikoları aynı zamanda sigorta ettirmek zorunda oldukları kısa vadeli işlemleri ile yalnız politik rizikoları garanti ettirmek imkânına sahip oldukları orta ve orta-uzun vadeli işlemlere ait prim oranlarının tesbitinde birbirinden farklı esaslar tatbik edilir.

Bu hususlar gözönünde tutularak kısa ve orta vadeli işlemlerden alınan sigorta primleri şöyledir:

(a) **Kısa vadeli işlemler** : Fransa'da uygulanan sigorta sistemine göre, kredi vadesi 24 ayı bulan işlemler de bu grup içinde mütalâa edilir ve bunların ticarî rizikolara ait prim oranları Coface tarafından tesbit olunur. Şöyle ki;

(aa) **Ticarî rizikolar** : Bu rizikolar karşılığında alınacak primler, satış faturasının,

1. Belgelerin verilmesi karşılığı ödeme yapılması şartını taşıyan satışlarda ‰ 1 - ‰ 3 ;
2. 90-120 gün kredi vadeli işlemlerde ‰ 3 - ‰ 15 i ;
3. Kredi vadesi 24 aya kadar olan makineler satışlarında, esas prime ilâve olarak ayrıca ‰ 15 - ‰ 25 i oranındadır.

(bb) **Politik ve âfet rizikoları** : Bu rizikoların sigortalanmasında alıcının özel teşebbüs veya kamu kuruluşu olmasına göre farklı prim alınır.

Kamusal teşebbüslere yapılan satışlarda, yalnız belgelerin verilmesi karşılığı ödeme şartlı işlemler sigorta edilir ; ancak bu nitelikteki garantiler bedelin ödenmemesi rizikosunu da kapsamına alır. Prim oranı fatura tutarının ‰ 3,5 - 13 ü arasında değişir.

Özel teşebbüse yapılan satışlarda ise prim oranları şu şekilde tesbit edilmiştir.

1. Satış belgelerinin tesliminde ödeme şartlı işlemler ‰ 1 - ‰ 3,75

2. 90-120 gün vadeli satışlarda ‰ 1,2 - ‰ 4,50 ;

(b) Orta ve orta-uzun vadeli işlemler : Orta vadeli kredili satışların sigortalanması halinde alınacak primlerin oranları «Dış Ticaret Kredileri ve Garantileri Komisyonu» tarafından tesbit olunmaktadır ve aşağıda belirtildiği üzere ticarî ve siyasî rizikoların sigorta edilmesine göre değişiklik arz etmektedir.

(aa) Ticarî rizikolar : Esas prim nisbeti ‰ 8,5 - ‰ 17 arasında değişmektedir.

(bb) Politik rizikolar ve âfet rizikoları : Bu rizikoların sigortalanmasına ait primler,

1. Özel sektöre yapılan satışlarla ilgili işlemlerde ‰ 2 - ‰ 7,5 ;

2. Kamu kuruluşlarına ait işlemlerde ‰ 4 - ‰ 15 oranları üzerinden hesap edilmektedir.

Öte yandan, her garanti işleminde ihracata ait kredinin süresine göre değişen ve esas prime ilâve olarak tahsil edilen bir de «süre primi» alınmaktadır.

Bunların dışında, Fransa'da, ihracatla ilgili imalâtın ham madde ve fiyat artışlarından ötürü karşılaşacağı «iktisadî rizikolar» ın sigorta edilmesi halinde maliyet bedelinin ‰ 5'i, ihracata ait kambiyo rizikolarının teminata bağlanmasında ‰ 1,5 - ‰ 6 sı ve piyasa araştırma giderleri garantilerinde de ‰ 2 si oranlarında prim tahsil edilir.

X. Tazminat Ödenmesine Ait Esaslar ve Garanti Oranları :

Fransa'da da, ticarî ve siyasî rizikolardan doğan hasarlara sigortalıların belirli bir ölçüde katılması zorunludur. Ancak, iktisadî rizikolar ile kambiyo rizikolarının sigorta edildiği hallerde, sigortalıların karşılaştıkları zararlar % 100 olarak tazmin edilir. Bununla beraber, özellikle iktisadî rizikoların gerçekleşmesinden veya başka bir deyişle, ham madde fiyatları ve ücretlerin dünya piyasalarından daha hızlı artmasından ileri gelen hasarlarda Dış Ticaret Garantileri Komisyonu tarafından tesbit edilmiş fiyat ve ücret limitlerinin aşılmış olup olmadığı gözönünde tutulur.

Aynı şekilde, Fransa'da da sigortalılara sağlanan garanti oranları alıcının bulunduğu ülkeye göre değişiklik gösterir. İktisadî ve malî durumunu kuvvetli Batı ülkeleri için verilen garantilerin oranı, öbür memleketlere satışların sigortalarındaki teminatların nisbetinden daha yüksektir.

Nitekim, bu esaslara göre tesbit edilmiş garanti oranları,

(a) Ticarî rizikolar : Batı Avrupa ve Kuzey Amerika için % 85, Öbür ülkeler % 80 den ibarettir.

(b) Siyasal rizikolar veya âfet rizikoları : Genel olarak % 80-90 arasında değişmekte ve istisnai hallerde % 95 e çıkabilmektedir.

Bundan başka, piyasa araştırma giderlerinden doğan hasarların sigortalıların halinde de, teminat oranı her yıl sonunda yapılan hesaplara göre tesbit olunan zararın % 50-60'ı arasında değişmektedir.

Öte yandan, Coface tarafından tazminat ödenebilmesi için de, hasarın gerçekleşmesinden itibaren belirli bir bekleme süresinin geçmesine itina edilir. Bu süre her hasar sebebine göre değişiktir.

Gerçekten, ticarî rizikoların söz konusu olduğu hallerde, sigorta olayının gerçekleştiğinin ihbar edildiği günden 30 gün sonra, Coface, tahmini zarar miktarından kendi payına düşen kısmın % 70 i tutarında bir ödeme yapar. Tazminatın geri kalan kısmı da, ancak doğan hasarın kesin miktarı hesaplandığı zaman tediye edilir. Aynı şekilde, kambyo rizikolarından ileri gelen hasarlarda da 30 günlük bir bekleme süresinin geçmesi beklenir.

Halbuki, politik rizikolar ile âfet rizikolarının sebep olduğu hasarlarda, Coface'nın tazminat ödeyebilmesi için, sigorta olayının gerçekleştiğinin sigortalı firma tarafından ihbar edildiği günden itibaren 6 aylık bir bekleme süresinin geçmesini beklemek zorunludur.

BİBLİOGRAFYA

- (1) Claudio Segre, Die Mittelfristige Exportfinanzierung Frankfurt/M. 1959.
- (2) Bank For International Settlements, Export Credit Insurance and Export Credit, Basle 1965.
- (3) Fritz Unger, Aussenhandelsfinanzierung, Frankfurt/M.
- (4) IGEME, İhracat Kredileri ve Sigortası, Ankara 1965.
- (5) International Export Credits Institute, (IECI); Information Service Bulletin, November 1964.
- (6) Dr. Carl Otto von Halem, Kreditversicherung, Wiesbaden 1964.
- (7) Dr. G. Dermitzel, Dr. W. Damm, Dr. K. Richebacher, Das Bankwesen im Gemeinsamen Markt, Baden-Baden 1962.
- (8) Dr. Richard Lewinsohn, «Das französische Ausfuhrfinanzierungssystem Beilage zu Heft Nr. 45 Volkswirt, Frankfurt/M. 1959.

İKTİSADÎ VE MALÎ KONJONKTÜR

Hazırlayan : Dr. Mustafa A. AYSAN

İş Hayatı:

İş hayatındaki canlılık, gelecek hakkında endişe verici seviyelere ulaşmış, bir şahlanışın ilk hareketi geçtikten sonra karşılaşılacak güçlüklerin belirtileri başlamış bulunuyor. Bütün sanayi mamüllerine karşı yükselen talebin bir kısmının, yıl başından beri tahmin ederek anlatmaya çalıştığımız gibi aldatıcı olduğu ve enflasyondan doğduğu artık anlaşılmıştır. İçinde bulunduğumuz günlerde, mamüllere talebin çok yüksek olduğunu gören kamu ve özel sektör yatırımcıları, yatırımları hızlandırmış, özel yatırımcıların bu çabaları, artan satışların yarattığı döner sermaye ihtiyaçları ile birleşince, para hacminin hızla arttığı bu günlerde, piyasada yine para darlığından söz edilmeye başlanmıştır. Anlaşılan, son günlerdeki fiyat artışları sebebiyle, artan iş hacmini finanse edebilmek için daha hızlı bir para hacmi artışına ihtiyaç duyulmaktadır. Evet... bilerek yazıyoruz: Ekonomi, yılbaşından beri endişe ile tahmin etmekte olduğumuz enflasyonist kısır çemberin tam içindedir.

Gönül, iş adamlarımızın bu aldatıcı şahlanış karşısında aldanmamalarını, yatırımlarını akla yakın ölçüler içinde sınırlamalarını istiyor. Hükümetin böyle bir kısıtlamaya henüz niyetli olmadığı, gittikçe hızlanan temel atmalardan anlaşılıyor. Ancak, bu yatırımların plânlanan süreler içinde tamamlanacağı artık çok şüphelidir. İş hayatında bu yatırımların faaliyete başlama tarihlerine bağlı olan plânlar, bu muhtemel geçikmeleri hesaba katmalıdır.

İş hayatındaki bu aşırı ve endişe verici canlılığın gelecek zaman içinde ulaşacağı ekonomik güçlüklerin göstergeleri, gözle görülmeye başlanmıştır. Döviz rezervlerinin sifıra yaklaşması, ihracat gelirlerindeki azalma, ithalâtteki artma ve dış yardımların plânlanan seviyelere çıkmamış olması, ithalâtteki transfer sürelerini 6 aya kadar yükseltmiş, buna bağlı olarak, bazı firmalar, ham madde yokluğu yüzünden faaliyetlerini durdurmuş, ya da çok yavaşlatmak zorunda kalmış bulunmaktadırlar. Geniş yatırımları hızla gerçekleştirmek hususundaki aşırı isteğe rağmen, geciken transferler, bazı yatırımları da geçiktirmiş bulunmaktadır. Ancak, yerli ham madde ve teçhizata bağlı iş dallarında hızlı genişleme devam etmektedir.

Ayrıca, piyasadaki para sıkıntısı, kullanılan ticarî senetleri (bonoları) hacim ve sayı itibarıyla çok arttırmış, bono vadelerini 18 aya kadar uzatmış bulunmaktadır. Pazarlarımızda mamüllerin satış fiyatları, mal alışlarında verilen bonoların vadeleriyle doğru orantılı olarak değişmekte; diğer deyişle vade uzadıkça mal fiyatları da artmakta, enflasyonist baskıların kol gezdiği ekonomide bu olay da fiyat artışlarının hızlanmasını kolaylaştırmaktadır.

Döviz darlığı, ithal lisanslarının «fiyat»larını da arttırmış bulunmaktadır. Önemümüzdeki aylarda, ithal lisanslarının el değiştirmesi için ödenen bedellerin de ithal mallarının fiyatlarına yansıtacağı şüphesizdir.

Fiyatlar:

Önümüzdeki günlerin en ilgi çekici konularından biri şüphesiz «fiyatlar» olacaktır. Enflasyon içinde miyiz; yoksa enflasyona girmek üzere miyiz; fiyat artışlarının hızı nedir; fiyat yükselişlerinde dört nala gidiş başlamış mıdır; yoksa henüz fiyatlar, hız mı toplamaktadır? Bütün bu soruları ele alan yazılar, görüşler pek yakında daha sık bir şekilde ortaya atılacak, daha şiddetle tartışılacaktır.

Görebildiğimiz kadar, yurt ekonomisi enflasyonun içindedir; fiyat artışlarının hızı oldukça yükselmiştir. Sadece Eylülde fiyatlar, inşaat demirinde % 3, kerestede, çivide % 10, züccaciye de % 10-15 arımaya başlamıştır. Narha tabi ekme fiyatları, bu bakımdan çok önemli bir göstergedir. Belediyenin ekme fiyatlarını arttırmamak konusundaki bütün ısrarına rağmen, ekmeğin kilosu 7,5 kuruş pahalalmıştır. Dünya ekonomi ve politika hayatındaki dalgalanmalardan da etkilenen altın fiyatlarının son iki-üç aylık trendi hızla yükselme yönündedir.

Bunlara rağmen daha hızlı fiyat artışları henüz gelmemiştir; Kasım ve Aralık aylarında zincirleme fiyat sıçramaları beklenmelidir. Özellikle Aralık ayındaki yılbaşı alış-verişinin yaratacağı yüksek talep, fiyatları ölçsüz derecede yükseltecektir. Yüksek fiyat artışları ve mal darlığı 1968'in son iki ayını çok önemli bir ekonomik krizin başlangıcı haline getirecektir. Bu krizin sonu, ne kadar geciktirilirse geçiktirilsin, 1958'dekine benzer bir istikrar tedbirleri dizisidir. Bu türlü zecri tedbirler, ekonomi için hiç de iyi değildir; fakat göstergeler, o yöne işaret etmektedir. «Dış Ticaret durumu gayet iyidir.» gibi sözlerle hükümet, ancak kendi kendini aldatabilir. Ümidimiz, aşırı fiyat artışlarına karşı tedbir alınmasıdır. Üzülere kaydetmek gerekir ki, alınması gerekli olan tedbirler, hep uzun vadeli; diğer deyişle yaklaşan fırtınayı önleyecek özellikte değildir. Meselenin kısa vadeli çözüm yolu, büyük bir dış kredi ile geciken ithal transferlerini gerçekleştirmek ve devlet harcamalarını kısmaktır. Uzun vadeli çözüm yolu, ekonominin ithalât üzerine kurulmuş temelini değiştirip, bütün ekonomiyi ihracata yöneltmektir. Henüz, Ankara'dan gelen haberler ne kısa ve ne de uzun vadeli çözüm yolu hakkında ümit vericidir.

Para Kredi, Mevduat:

İçinde bulunduğumuz günlerdeki fiyat artışlarının ve bu artışların önümüzdeki günlerde hızlanacak olmasının temel sebebi «mal darlığı» olacaktır. Ancak, bunun yanında diğer sebepler de önemli roller oynayacaktır: Banknot hacmi, Eylül ortasında TL. 9,5 milyarı aşmış bulunuyor. Bu seviye son üç haftada görülen TL. 614 milyon civarındaki hızlı artıştan sonra ulaşılmış bir seviyedir. Artış muhtemelen devam etmektedir ve yıl sonuna kadar da devam edecektir. Mal darlığı ile karşılaşan «bol para», enflasyonu şiddetlendirecektir.

Yukarıda belirtildiği gibi, piyasada «bono enflasyonu» başlamıştır. «bono enflasyonu» piyasamızın kredi enflasyonuna verdiği addır. Bonolar hacim ve vade itibariyle artıyor ve bankalarımız uzun vadeli bonoları, ya kırmaya (iskonto etmeye) veya avans kredisine teminat olarak kabul etmeye başlamış bulunmaktadırlar. Banka kredileri, Eylül ortasında TL. 25 milyara yaklaşmış bulunuyor. İçinde bulunduğumuz günlerde muhtemelen bu seviye de aşılmıştır. Bu hızlı kredi genişlemesi önümüzdeki günlerde de devam edecek ve enflasyonu şiddetlendirecektir.

Devlet Maliyesi:

Enflasyonun, içinde bulunduğumuz günlerdeki sebeplerinden biri de devlet maliyesinin içinde bulunduğu durumdur. Devlet Plânlama Teşkilâtının ilk 6 ay-

lık uygulama raporu henüz elimize geçmedi. Fakat, sızan haberlerden DPT'nin 1968 bütçe ödeneklerinde tasarruf yapılmasını istediği ve yapılacak tasarrufların miktarının önemli olmaması halinde devlet bütçesinin yıl sonuna kadar TL. 2 milyarin üstünde açık vereceğini hükümete bildirdiği anlaşılmaktadır. Malî yılın sonuna doğru daha iyi tahmin edilebildiği zaman, bütçe açığının 1968 başında tahmin ettiğimiz gibi TL. 3 milyara kadar yükseleceği muhakkak gibidir. Çünkü yürürlükte olan devlet bütçesinde tasarruf yapma intimali çok uzak ve güçtür. Bununla birlikte hükümet, yakın gelecekte, 1968 bütçesi cari giderlerinde % 10'a kadar varan bir tasarrufu kararlaştıracak ve ilân edecektir. Ancak, büyük çoğunluğu harcanmış bulunacak olan cari gider fasıllarında fiilen yapılacak tasarrufun hangi seviyede olacağını şimdiden tahmin etmeye imkân yoktur. Ankara'dan aldığımız haberler, bütün bunlara rağmen, ek ödenek taleplerinin TL. 2 milyarı aştığını ve bu taleplerden karşılanmak üzere bulunanlarının TL. 1 milyara ulaştığını göstermektedir. Devlet bütçesinden ödenek kullanan dairelerin bu ölçüde ek ödenek talepleri olduğu sırada, yapılacak gider tasarruflarının istenen ölçüde ulaşması çok şüpheli gözükmektedir.

Devlet Maliyesinin bu durumunu düşünen Hükümet, devlet gelirlerini kısa dönemde arttırmanın yollarını araştırmaya başlamıştır. Uzun süredir hazırlanmakta olup, bir türlü gerçekleştirilemeyen tasarruf bonolarıyla ilgili tüzük tasarısı bunlardan biridir. Tasarı muhtemelen, basına yansıdığı şekliyle yürürlüğe konacaktır. Ancak, ümidimiz, sosyal adalete, sermaye piyasasının işleyiş kurallarına aykırı olan ve devletin borç senetlerinde ifadesini bulan devlet itibarını sarsıcı özelliklere sahip bulunan tasarının geri çevrilmesidir.

Tasarruf bonoları, başlangıçta mesele iyice incelenmeden ve ilerde ortaya çıkaracağı çeşitli güçlükler hesaba katılmadan uygulanmış mecburi bir tasarruf usulü olarak yaratılmış ve dünyaya benzeri görülmeyen bir devlet tahvili çıkarılma usulüdür. Bunun için de ne tamamen «devlet tahvili» olabilmiş; ne de tamamen bir «vergi» şekline getirilebilmiştir. Haziran 1968 sonu itibarıyla yürürlükteki miktarı TL. 4 537 500 000'ne ulaşmış bulunuyor! Üstelik genel bütçe amaçları için harcanan yılda TL. 1 milyara ulaşan bir gelir kaynağını teşkil etmiş bulunmaktadır. Öyle ki, devlet ne bu seviyeye çıkmış bir yıllık gelir kaynağından kendini mahrum etme, ne de bu ölçüde bir devlet borcunu bir çırpıda ödemek imkânına sahip olabilmıştır. Çünkü bu bonoların asıl özelliğini cesaretle ortaya koyarak, bu özelliğe uygun tedbirleri alıp bu çok büyük malî probleme çözüm yolu bulmak, henüz hükümetler için mümkün olamamıştır.

Ancak mesele her geçen gün, çözümünü daha güç bir duruma gelmektedir. Yapılacak hesap şudur: TL. 5 milyara yaklaşmış bulunan yürürlükteki tasarruf bonolarının % 6'dan yıllık faiz gideri, TL 300 milyon eder. Halen yılda TL. 1 milyar tutarında tasarruf bonusu, TL. 5 milyar tutarındaki bonolar toplamına eklenmektedir. Bu hız ile, 10-15 yıl içinde, bu tahvillerden bir miktar itfa edilmediği takdirde, halen TL. 1 milyar civarındaki gelir ile TL. 300 milyon civarındaki gider birbirine eşit olacaktır. Diğer bir deyişle, tasarruf bonoları, devlete gelir sağlayan bir unsur olmaktan çıkacaktır.

Bu garip para sağlama aletinin özelliğini kesin olarak tayin etmeden bu meselede çözüme ulaşmak mümkün değildir. Tasarruf bonusuyla elde edilen gelirler, vergi geliri midir; yoksa devlet tahvilleri satışından elde edilen bir gelir midir? Tahsil şekli itibarıyla bu gelirin özelliği, «vergi»dir. Şu halde, mükelleflerin gelir ve kazançlarından kesilen miktarları, gelir vergisine, veraset ve intikallerden ve gayrimenkul satışlarından, piyangolardan tahsil edilenleri de ilgili vergilere ekleyerek bu lüzumsuz ve garip «devlet tahvili» ne son verilmelidir. Bu

suretle hem devletin ihtiyaç duyduğu gelirler elde edilmiş, hem de sermaye piyasasında ne olduğu belirsiz ve çeşitli kötü kullanmalara konu olan bir devlet tahvilinin otomatik ve devamlı olarak yaratılması işlemi durdurulmuş olacaktır. Yürürlükteki tasarruf bonolarının vadeleri geldikçe ödenmesi, ya da düşük bedellerle devlet tarafından piyasadan satın alınması suretiyle ortadan kaldırılması sağlanmalı, diğer bir deyişle tasarruf bonolarının, diğer devlet tahvillerinden farkları kaldırılmalıdır. Yürürlükteki bonoların el değiştirmiş bulunanlarına vergi koymakla bonoların el değiştirmesini önlemeye imkân yoktur. Yukarıda sözü edilen tasarının basında tartışılması dahi, nominal değerlerin % 30'u civarında satılan bonoların fiyatlarını iyice düşürmüştür. Halen % 18'e kadar düşük bedellerle işlem gören bonolar vardır. Tüzük yürürlüğe konduğu takdirde, bonoların değeri daha da düşecektir.

Buna benzer ek devlet geliri sağlama usullerinin önümüzdeki günlerde artması beklenmelidir. Belki de hükümet, vasıtalı vergilere ve İktisadî Devlet Teşekkülleri'nin satış fiyatlarına yakında el atacaktır. Çünkü en kolay ve en kısa vadede gelir sağlama usullerini bunlar teşkil etmektedir. Fakat enflasyonu kö-rükleyici bu tedbirlerin, bir süre sonra dönerek, yapanı daha güç şartlara ulaştıracağı, artık tecrübeyle anlaşılmış olmalıdır. Bu türlü son zamların üzerinden daha 2 yıl geçmemiştir.

Para ve Sermaye Piyasaları:

Para piyasasında canlılık var. Bankalar yeni şube yarışında; mevduat, krediler hızla artmakta. Tedavüldeki banknotlar ve devlet harcamaları artarken, ticaret bankalarımızın böyle «fazla açılmaları» olağandır. Ancak belirttiğimiz gibi, genişlemenin bir kısmı sunidir. Bu genişlemeyi ve enflasyonu durdurucu tedbirler, her an gelebilir. 1968 sonuna kadar tedbirlerin geleceği şüpheli görünüyor. Fakat reeskont haddinin yükseltilmesi, mevduat karşılıklarının artırılması ihtimali, yeni yıl başına doğru gittikçe güçlenecek gibi gözükmektedir. Önemli olan, bu tedbirler gelince bir çok «fazla açılmış» küçük bankalarımızın son derecede güç şartlarla karşılaşmasının muhakkak oluşudur. Bu ihtimallere karşı en iyi savunma yolu, küçük bankaların birleşerek kısa zamanda büyümeleridir. Küçük bankalarımızın bu yönde şimdiden çalışmaya başlamaları büyük fayda sağlayacaktır.

Uzun süreden beri bir banka kurmayı isteyen Ordu Yardımlaşma Kurumu, sonunda Eskişehir Bankasını satın almış ve sermayesini arttırmış bulunuyor. Kurumun faaliyetleriyle pek bağdaştıramadığımız ticaret bankacılığının, Kurum'a sağlayacağı faydalar henüz belli değildir. Diğer ticaret bankalarımızla aynı usullerle çalışacağını tahmin ettiğimiz bu yeni bankanın da, zaman içinde yüksek maliyetli, düşük verimli bir faaliyet içine gireceği şimdiden söylenebilir.

Öğretmenler Yardımlaşma Kurumu'nun 5 yıldır hazırlanan kuruluşu hızlandırılmış bulunuyor. Ordu Yardımlaşma Kurumu'nu örnek alan teşebbüs, Büyük tasarruf miktarlarını toplayabilir ve bunları yurt ekonomisi için faydalı alanlara yatırabilirse, hem üyelerine ve hem de ekonomiye faydalı olacaktır. Bu konuda daha belirli tahminler yapabilmek için ilgili kanunun çıkmasını beklemek gereklidir.

Netice:

İş hayatının yakın geleceği hakkındaki tahminlerimiz oldukça kötümser oldu. Fakat daha kötü haberler gelecektir. 1969'un ilk yarısında karşılaşılacak güç şartlara şimdiden hazırlanmakta fayda vardır.

sigortalarınızın
doğru
ve

TAM

olması
için

TAM *Sigorta*

279. Cumhuriyet Caddesi, Harbiye - İstanbul Tel: 47 00 40

FORM - 445153

PIYASA DURUMU

Hazırlayan: Yıldırım KILKIŞ

I. PIYASA HABERLERİ:

A. İç Ticaret:

Piyasalarımıza genellikle canlılık ve hareket hakimdir.

İzmir Borsasında pamuk, çekirdeksiz kuru üzüm ve kuru incirle ilgili muamele hacmi artmış, yağlı tohumlar, nebatî yağlar ve hububat çeşitleriyle günlük muamele hacmi 7-8 milyon TL. na yükselmiş bulunmaktadır. Bu rakamın önümüzdeki devre başına kadar 10 milyon TL. nı geçmesi beklenmektedir.

Yeni ziraî mahsûllerin idraki dolayısıyla borsa dışı alışverişler de hareketlenmiştir. Okulların açılması, tüketicinin kış hazırlıkları, bütçede tahsisleri bulunan resmî ihalelerin yıl sonu itibarıyla gerçekleşme gayretlerinin, önümüzdeki devrele- re canlılık getirmesi beklenmektedir. Bu canlılığı frenleyen nakid sıkıntısı da içinde bulunduğumuz devrenin özelliği olarak ortadadır. Bu durum vadelerin uzamasına ve açık kredilerin %25-30 faiz nispetile muamele görmesine sebep olmaktadır. Fiyat artışlarına yol açan bu gelişme dolayısıyla kış aylarında durumun tüketici ve sabit gelirliler aleyhine bir manzara göstermesinden endişe edilmektedir.

B. Dış Ticaret:

Döviz sıkıntısı, transferlerin çok geç yapılması veya hiç yapılama masına sebep olmuştur. Ayrıca spekülâtif hareketler dolayısıyla, fiat artışları müşahade edilmektedir. Kalay ve alüminyum işleyen fabrikaların sıkışık durumları şimdilik en bariz misâldir. Geciken veya gerçekleşmeyen transferlerin, önümüzdeki devrede ithal malları fiatlarında hızlanan bir artışa sebep olması beklenir. Ayrıca yatırım malları ve ham madde sıkıntıları iç piyasada üretim miktarlarına da tesir edecektir.

Bununla beraber, memleketimizin ihracat mevsimi yeni açılmaktadır. Bu durum döviz rezervlerinin artmasına yol açabilir. Nitekim Ege menşeli maddelerin dış satışları pamukta 18.600, çekirdeksiz kuru üzümde 33.500, kuru incirde 20.000 ve pamuk küspesinde 21.700 tonu bulmuştur. Yeni yılın ilk aylarına kadar sürmesi normal olan ihracat hareketlerinin, döviz sıkıntısını hafifletmesi beklenmektedir.

22. Kotanın hazırlık çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar, 21. Kotanın uygulanmasında husûle gelen tutukluk dolayısıyla, isteksiz yürümektedir. Bununla be-

raber piyasa ihtiyaçlarının şiddetlenmesinin, ithalât taleplerinin artmasına yol açması beklenmelidir. Diğer taraftan Anlaşmalı Memleketlerle olan ticaret hacminin artması eğiliminin kuvvetlenmesi muhtemel görülmektedir.

İhracatı teşvik için 16.9.1968 tarihli Resmî Gazetede ilân edilen 6/10649 sayılı Kararla ilgili 1 No.lu Tebliğ 14.10.1968 tarihli Resmî Gazete ile yayınlanmıştır. Buna göre, geçen sayımızda özetlediğimiz ihracatı teşvik tedbirlerinin nasıl tatbik edileceği açıklanmaktadır. Ancak ihracatta geçici vergi iadesi ile ilgili tedbirlerin aradığı bir husus, vergi iadesinden yararlanmak için gerekli şartları yerine getirecek kimsenin aynı ihracatçı olmasıdır ki, kanaatimizce bu şartın, şahsa değil, maddeye göre düzeltilmesi gereklidir.

C. Sanayi:

Sanayiinin gelişmesi konusundaki çalışmalara daha gerçekçi bir yön verilmesini temin maksadile, Sanayi Bakanlığının montaj sanayiine karşı sıkı, hatta sert tutumu görülmektedir. Bu alanda yeni düzenleyici tedbirlerin alınacağı anlaşılmaktadır.

Geçirdiğimiz devre zarfında sanayi faaliyetlerinin, gerçekleşme ve proje hazırlama safhalarında olmak üzere gelişmeleri müşahade edilmiştir. Bu meyanda tevsiî tamamlanan Kütahya Azot Sanayiinin 469 milyon TL. na mal olan yeni tesislerinin 1968 Eylül sonunda işletmeye açıldığını, Ankara'da şeker fabrikasında sanayi makineleri imal etmek üzere 40 milyon TL. na mal olan tesislerin hizmete başladığını zikredebiliriz.

Proje hazırlıkları safhasında, Antalya'da Kraft Kâğıdı Fabrikası, Samsun'da Balık Kombinasi, Isparta'da özel bir çimento fabrikası, İzmit'de bir boya ve kimya sanayii tesisleri, ve İstanbul'da özel bir telekomünikasyon sanayii için çalışmalar önemli kuruluşların müjdecileri olarak açıklanabilir.

İstanbul'da Sanayi Odası'nın kayıtlarına göre, 1968 Eylül ayında 15 sanayi firması faaliyete başlamıştır. Toplam sermayesi 6 milyon TL. na yaklaşan bu tesislerin, 1'i gıda, 5'i metal, 4'ü kimya, 1'i mensucat, diğer 4'ü de muhtelif sanayi kollarında iş gördüğü anlaşılmaktadır.

II. PİYASA HAREKETLERİ:

A. Dokuma:

1. Yünlü Dokuma:

Piyasa hareketlidir. Satışlar geçen aya nazaran artmıştır, ancak stoklar yeterli olduğundan fiatlarda değişiklik görülmemektedir. Kış mevsimi ve havaların birden soğuması dolayısıyla yünlü dokuma piyasasında iş hacminin artması beklenmektedir.

2. Pamuklu Dokuma:

Piyasa çok canlıdır. Bu sebeple stoklarda % 12 azalma olmuş, fakat bu durum fiatlara tesir etmemiştir. Önümüzdeki devrede pamuklu dokuma piyasasının çok hareketli olacağı ve bu durumun fiatların biraz artmasına sebebiyet vereceği anlaşılmaktadır.

B. İnşaat Malzemesi:

İnşaat piyasasında canlılık devam etmektedir. Kredili satışların yaygın olduğu

ve inşaat demiri, çinko profil çeşitleri gibi bazı mal kalemlerinde arz yetersizliği görülmektedir. Bu durum fiatların yükselmesine sebep olmuştur.

1. Yuvarlak Demir:

Piyasa isteklidir. Ancak mal temini sıkıntısı mevcuttur. Kütük tahsisleri çok azaldığından, haddehaneler çok düşük miktarlarda üretimde bulunmuşlardır. Siparişlerin sıraya konulması ve 3-4 haftada teslimat yapılabilmesi, kalın demir sıkıntısına sebep olmaktadır. Bu durum fiatlarda 5-8 kuruş artışa sebebiyet vermiştir.

İnşaat mevsiminin bu devreden itibaren gittikçe yavaşlaması beklendiğinden, fiatların bu seviyede duracağı ümit edilmektedir.

1968 Ekim sonu itibarile fabrika satış fiatları şöyledir:

6 mm. lik firket	215 — 220 Krş.
6 mm. lik kangal	205 — 210 »
8 mm. lik	205 »
10 mm. lik	200 »
12-22 mm. lik	190 »

2. Profil Demir:

Profil demir piyasasında özellikle talebin gelişmesi, piyasada bazı cinslerde darlığa sebep olmuş ve fiat yükselmeleri görülmüştür. Hâlen piyasada mevcudu tamamen tükenen çeşitler şunlardır:

U demiri: 12, 14, 16, 18, 20, 26, 30 mm.

putrel: 14, 16, 18, 20, 26

T demiri: 2,5 ve 4 lük.

Arzın yetersizliği dolayısıyla fiatlar U demirlerinde 10 krş., lama, T ve köşebent demirlerinde de fiatlar 15-20 krş. civarında yükselmiş bulunmaktadır.

Bu durumun devamı beklenmektedir. Kütük tahsislerinin arttırılması yönünde olumlu bir tedbir görülmemekte, buna mukabil talep miktarı artmaktadır.

1968 Ekim sonu itibarile fabrika satış fiatları şöyledir:

	Köşebent	T Demiri
20x20x3	280 Krş.	—
25x25x3	240 »	280 Krş.
30x30x3	230 »	280 »
35x35x4	225 »	280 »
40x40x4	230 »	280 »
50x50x5	220 »	280 »
60x60x6	220 »	—

3. Çimento:

Çimento fiatlarını endişe edildiği gibi yükseldiği görülmüştür. Toptan 17 TL. na, perakende 20 TL. na sıçrayan fiatları durdurabilmek için Romanya, Bulgaristan, ve Mısır'dan çimento ithaline tevessül edilmiş bulunmaktadır. Tanzim satışları İstanbul'da günde 40 tondan 70-80 tona çıkmıştır. İstanbul Vilâyeti, Kaymakamlıklar ve Belediye yetkilileriyle tedbirler almaya çalışmakta ise de, olumlu sonuç elde edileceği şüphelidir. Ancak kış mevsiminin talebe ve dolayısıyla fiatlara tesiri beklenmektedir. Bu durumun önümüzdeki devrede durulması ümit edilmektedir.

Beyaz çimento piyasasında istikrar devam etmektedir. Arzın yetersizliği, fiatları 35.- TL. civarında tutmuştur. Bu durumun devamı normal görülmektedir.

4. Karo Fayans:

Karo fayans piyasası canlıdır. Arzın bol olması fiatların yükselmesine mâni olmakta, ekstra ve standard çeşitlerde hafif defolu mallar rağbet görmektedir .

1968 Ekim ortasında fiatlar şöyledir: Ekstra 95-96 krş., standard 92-94 krş., üçüncü 83-85 krş.

Arz ve talebin dengeli olması dolayısıyla, karo fayans fiatlarının istikrarlı seviyesinde devam edeceği anlaşılmaktadır.

5. Kereste:

Piyasanın canlılığı devam etmektedir, ancak fiatlarda bir değişiklik olmamıştır. İnşaat mevsiminin eski hızında gerileme olması beklendiğinden fiatlarda değişiklik olmayacağı kanaati hâkimdir.

6. Pencere Camı:

Piyasa canlıdır, ancak Cam Fabrikasının çökme dolayısıyla üretimi aksadığından, pencere camı piyasasında 4, 5, 6 ve 7 mm. lik çeşitlerde sıkıntı vardır ve bu cinslerin fiatları yükselmiştir. Mevsim itibarile talep yükseleceğinden, fiat hareketlerinin devamı beklenmektedir.

Buzlu cam piyasasındaki istikrarlı manzara bozulmuş ve arzdaki azalma sebebiyle fiat yükselmeleri olmuştur. Buzlu cam fiatları 1968 Ekim sonu itibarile 36 TL civarındadır. Fiat artmaları beklenmektedir.

C. Gıda Maddeleri:

1. Bakliyat ve Pirinç:

Bakliyat piyasasında, geçen devredeki tahminlere uygun olarak bir canlanma görülmektedir. Borsa muameleleri artmıştır. Bu hareket daha ziyade fasulye ve mercimek kalemlerinde olmuştur. Yeni mahsulün idraki dolayısıyla arzın bollaşması fiat artışlarına mâni olmaktadır

1968 Ekim sonu itibarile bakliyat fiatlarının borsalardaki seyri şöyledir: Dermeson fasulye 370 krş., battal 300 krş., barbunya 225 krş., mercimek yeşil İstanbul 207 krş., nohut 225 krş.

Pirinç piyasasında fiatlar yükselmeye başlamıştır. Ancak yeni mahsul dolayısıyla fazla artış beklenmemektedir. 1968 Ekim ortası itibarile bersani 380 krş., maratelli 315 krş., karolin 370 krş. tan muamele görmüştür.

2. Beyaz Peynir:

Beyaz peynir piyasası biraz durulmuştur. Ancak yeni mahsul stokları mevsim itibarile azalmaya başladığından, fiatlarda cüz'i yükselmeler beklenmektedir.

1968 Ekim sonu itibarile toptan satış fiatları şöyledir: (Teneke/TL.)

Tam yağlı	150 — 160
Yarım yağlı	130
Yağsız	75

3. Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar:

Zeytinyağ piyasası durgundur. Yeni mahsulün piyasaya arzı yaklaştığından fiatlarda gerileme beklenmektedir.

1968 Ekim sonu itibarile ekstra ekstra zeytinyağ 950 krş. tan, I. kupe 780 krş. dan, sıra malı çeşitler ise 650 krş. dan muamele görmüştür.

1968 Ekim sonu itibarile ayçiçeği yağı 440 krş. tan muamele görmüştür. Pamuk yağı fiatlarında cüz'i gerileme görülmüştür.

D. Altın Fiatları:

1968 Eylül sonu ve Ekim ayı itibarile altın fiatlarının seyri şöyledir: (TL.)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
7.10.1968	118,—	193,—	137,—
30. 9.1968	119,70	193,—	137,—
14.10.1968	117,50	190,—	137,—
21.10.1968	117,50	193,—	136,—
28.10.1968	117,75	192.—	137.—

E. Toptan Eşya Fiatları İndeksi:

1958 = 100 itibarile İstanbul toptan eşya fiatları indeksi, 1968 Eylül ayında 163,9 olmuştur. 1968 Ağustos ayı indeksi 163,2; 1967 Eylül ayı indeksi ise 156,8 idi.

F. Dış Ticaret:

Resmî istatistiklere göre 1968 Haziran ayında ihracat ve ithalâta ait durum şöyledir:

1. İhracat:

1968 Haziran ayında ihracatımız 19.914.000 dolar olmuştur. 1967 Haziran ayına nazaran bu rakam 2.764.000 dolar geridir. Ancak Ocak-Haziran devresi itibarile mukayese yapıldığı takdirde 1968 yılında 231.798.000 doları bulan 6 aylık ihracatımız, 1967 yılının ilk 6 aylık ihracatından 700.000 dolar fazlalık göstermektedir.

Sahalar itibarile, 1968 Haziran ayındaki ihracatımız 1967 Haziran ayına nazaran serbest dövizli anlaşmalı memleketlere artmıştır. OECD memleketlerine ise azalmıştır.

2. İthalât:

1968 Haziran ayında ithalâtımız 61.083.000 dolardır. 1967 Haziran ayına nazaran bu rakam 7.803.000 dolar daha fazladır. 1968 Ocak-Haziran ithalâtımız 394.070.000 dolar olmuştur. 1967 nin ilk 6 ayına göre 20.600.000 dolar artış vardır.

Sahalar itibarile ithalâtımız, 1968 Haziran ayında, 1967 Haziran ayına nazaran OECD memleketlerinden artmış, diğer sahalardan azalmıştır.

PEVA'NIN İKİ YENİ ARAŞTIRMA SERVİSİ

— **BASIN REKLÂM İSTATİSTİKLERİ** —

— **RADYO REKLÂM İSTATİSTİKLERİ** —

Günden güne kesifleşen basın ve radyo reklâmları arasında firmanızın ve rakiplerinizin durumunu size açıklar.

— **BASIN REKLÂM İSTATİSTİKLERİ** —

15 gazete ve 8 mecmuada çıkan reklâmları eb'at olarak, resmî rayiçten bedel olarak, reklâm profillerini ve gazetelerin say - falarına göre dökümlü olarak her ay sonunda görebilirsiniz.
Aylık abone ücreti 250 TL.

— **RADYO REKLÂM İSTATİSTİKLERİ** —

Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarından yapılan spot ve rek - lâmları gün, saat ve kelime olarak her ay sonunda görebilirsi - niz. Aylık abone ücreti 300TL.

**PIYASA ETÜD ARAŞTIRMA MÜŞAVİRLİK
TİCARET Ltd. Şti.**

**Beyoğlu, İmam Sok. 1/3-4-5, İstanbul
Tel : 49 49 06**

— **Practical Techniques of Sales Forecasting**
Robert S. Reichard
McGraw-Hill Book Co. (\$8.50)

— **How to Sell to Women:**
Dunton
McGraw-Hill Book Co. (\$6.95)

— **The Professional Approach to Modern Salesmanship:**
Bert. H. Schlain
McGraw-Hill Book Co. (\$6.95)

— **Effective Merchandising with Premiums**
Meredith
McGraw-Hill Book Co. (\$7.95)

— **Management - Theory and Practice:**
Ernest Dale
McGraw-Hill Book Co. (\$8.50)

— **Marketing Productivity Analysis:**
Sevin
McGraw-Hill Book Co. (\$5.95)

— **Modern Marketing Management:**
Mauser
McGraw-Hill Book Co. (\$8.95)

— **Marketing Development in the European Economic Community:**
Liander
McGraw-Hill Book Co. (\$8.50)

— **Advertising Agency Operation and Management:**
Berton
McGraw-Hill Book Co. (\$9.50)

— **How to Start and Operate a Mail-Order Business:**
Simon
McGraw-Hill Book Co. (\$8.95)

— **Marketing Handbook :**
Paul H. Nystrom
Ronald Press Co. New York

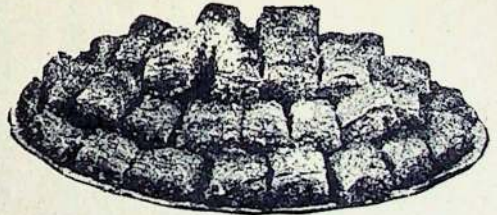
— **Cybernetics :**
N. Weiner
Technology Press, Cambridge, Mass.

Pazarlama : Prof. Dr. Mehmet Oluç İstanbul - 1956
Pazarlama : Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu İstanbul - 1964
Pazarlama : Eskişehir İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi neşriyatı - 1968

ADAYAR

MISIRÖZÜ
YAĞI

SICAK ve SOĞUK YEMEKLERİNİZDE

TATLILARINIZDA

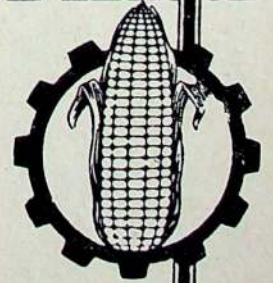

KIZARTMALARINIZDA

SALATALARINIZDA

Adayar

YÜZDE

YÜZ

SAF

HAKIKİ

MISIRÖZÜ YAĞI

...muru, sarımsı ve di-
...nisi rafine edilmiştir.
HABERLER İsmayil
...muru, sarımsı ve di-
...nisi rafine edilmiştir.
...muru, sarımsı ve di-
...nisi rafine edilmiştir.

Eminönü
Telefon: 2311

ANKARA REKLAM

Haberler:

Türkiye'de Yabancı Sermaye Semineri

Mehmet Odabaş Prodüktivite Kurumu tarafından 17-21/Kasım/1968 tarihleri arasında İstanbul'da Tarabya Otelinde «Türkiye'de Yabancı Sermaye» konusunda bir seminer tertiplenmiştir.

Yabancı sermaye mes'elesi, Yurdumuzda dış kaynakların daralma eğilimi gösterdiği şu sıralarda, daha da önemi artan bir konudur. Bu yönden, Seminer konusu yerinde ve zamanında seçilmiştir.

Seminerde, **Dünyada Yabancı Sermaye Hareketi** (Erhan Işıl), **Yabancı Sermaye Yatırımları ile İlgili Vergileme Rejimi** (Doç. Dr. Halil Nadaroğlu), **Yabancı Sermaye Yatırımlarının İktisadî Gelişmeye Tesirleri** (- Teorik Yönden - Doç. Dr. Baran Tuncer, - Türkiye Yönünden - Doç. Dr. Vural Savaş), **Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun Eleştirilmesi** (Erhan Bener), **Yabancı Sermaye Tatbikatında Karşılaşılan Güçlükler** (Hulki Alisbah) üzerinde tebliğler verilecektir.

Varılan sonuçlar, Seminer sonunda bir açık oturumda tartışılacaktır. **BANKA**

Yarım Asırlık Meslek Tecrübesiyle
Her Çeşit Sigorta İhtiyacında

ŞARK SİGORTA

T. A. Ş.

SAYIN HALKIMIZIN HER ZAMAN
HİZMET VE EMRİNDE
CUMHURİYET BAYRAMINI KUTLAR;
BAŞARILAR, ESENLİKLER DİLER

Bankalar Cad. Şark Han — Karaköy - İstanbul
Telefon : 49 04 10 - 11-12

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI
A. Ş.

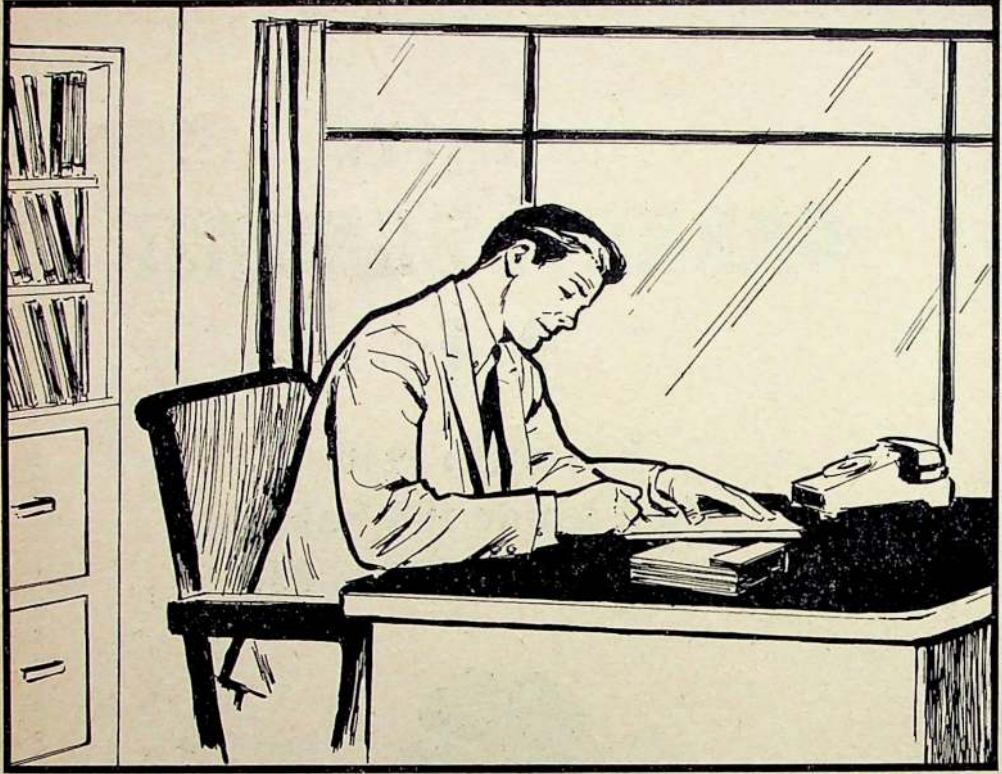
Kuruluş : 1946
Yurt içinde 103 Şube
Sermayesi : 40.000.000

EMNİYET, SÜR'AT, KOLAYLIK

Tasarruf mevduatında Harbiye'de tam konforlu
apartman daireleri ve zengin para ikramiyeleri,

GARANTİ BANKASI

Çalışırken ışığın rolü mühimdir...

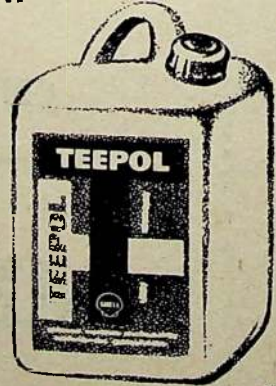
Kötü ışık şartlarında çalışmak muhakkak ki gözleri yorar, randımanı düşürür.

İyi bir ışığın sağlanması büyük ölçüde pencere camlarının tertemiz olmasına bağlıdır.

İşyerinizde camların temizliği için Teepol'e güveniniz. Teepol mayi deterjan'ı ile camlar pırıl pırıl olur, size daha bol ışık sağlar.

Teepol 4 kg. lık plastik ve 18 kg. lık teneke ambalajlarda satışa arz edilmiştir.

İşyerinizin temizliğinde Teepol'e güveniniz.

KİMYEVİ MADDELERİ

HER TURLU
BANKA İŐLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TASARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

İŞİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak

t.c. ziraat bankasında
toplamayı
unutmayınız.